

Акча-кредит саясаты жөнүндө отчет

(Кыргыз Республикасында инфляция боюнча баяндама)

2014-жылдын 3-чейреги

Улуттук банк башкармасынын
2014-жылдын 24 ноябрдагы
№52/1 токтому менен кабыл алынган

Кыскача маалымат

2014-жылдын үчүнчү чейреги ичинде керектөө баа индексинин төмөндөөсү байкалып, инфляция деңгээли Акча-кредит саясатынын 2014-2017-жылдарга каралган негизги багыттарында аныкталган көрсөткүч чегинде орун алган. Жылдык мааниде алганда инфляция 2014-жылдын экинчи чейрегинин акырында катталган 8,5 пайыздан үчүнчү чейректин акырына 7,4 пайызга чейин төмөндөгөн. Бул мезгил аралыгында катталган инфляция динамикасы, негизинен, сезондук факторлор, АКШ долларынын сомго карата алмашуу курсунун өсүшүнүн натыйжасында ички бааларга өз таасирин тийгизиши, ошондой эле тышкы факторлорго байланыштуу инфляциялык күтүүлөр менен шартталган.

Үчүнчү чейрек ичинде өлкө экономикасынын өсүш арымынын басаңдоосу уланган. 2014-жылдын январь-сентябрь айлары ичинде ИДӨнүн өсүшү 3,0 пайызды түзгөн (2014-жылдын январь-июнь айларында – 4,1 пайыз чегинде катталган эле). Экономиканын өсүшү, эң башкысы, “Кумтөр” алтын кенин казып алуу ишканасынын, ошондой эле курулуш жана кызмат көрсөтүүлөр секторунун иши жана экономиканын калган секторлорунун деңгээлинин бир калыпта өсүшү менен камсыздалган. “Кумтөрдү” эске албаганда ИДӨ көлөмү 2,7 пайызга өскөн. Жылдын акырына чейин ИДӨнүн өсүш арымы алгылыктуу чекте болушу күтүлүүдө.

Мамлекеттик бюджет профицити 2014-жылдын 9 айынын жыйынтыгы боюнча 1,4 млрд сомду же ИДӨгө карата 0,5 пайызды түзгөн (2013-жылдын январь-сентябрь айларында тартыштык 10,4 млн. сом же ИДӨгө карата 0,004 пайыз чегинде катталган эле). Мамлекеттик бюджеттин жалпы чыгашасы 2013-жылдагы тиешелүү көрсөткүчкө салыштырганда 13,6 пайызга көбөйгөн. Салыктык кирешелердин түшпөй калышы (аткаруу 95,7 пайызды түзгөн) салыктык эмес кирешелердин жана расмий трансферттердин түшүүсүнүн эсебинен компенсацияланган, бул мамлекеттик бюджеттин жалпы кирешесинин көбөйүшүн шарттаган. Бүтүндөй алганда, өтүп жаткан жылдын 9 айы ичинде кирешелер өткөн жылдагы тиешелүү көрсөткүчкө салыштырганда 15,6 пайызга өскөн.

2014-жылдын үчүнчү чейрегинин жыйынтыгы боюнча Кыргыз Республикасынын төлөм теңдеми оң калыптанат, анын сальдосу 15,4 млн. АКШ доллары чегинде бааланууда. Күндөлүк эсеп тартыштыгы ИДӨгө карата 12,4 пайызга чейин төмөндөп, 318,7 млн. АКШ долларын түзөт, бул эң башкысы, күндөлүк трансферттер эсеби көрсөткүчтөрүнүн жакшыруусуна байланыштуу болот. Күндөлүк трансферттер боюнча таза агылып кирүү 6,0 пайызга чейин жогорулайт.

Негизги соода өнөктөш өлкөлөрдө экономикалык өсүш арымынын басаңдашы байкалган. Үчүнчү чейректин жыйынтыгы боюнча Кытай экономикасынын өсүшү - 7,3 пайызды, Россияда – 0,7 пайызды, Казакстанда – 4,0 пайызды түзгөн. Россиядан капиталдын агылып чыгуусунун көбөйүүсү жагында кооптонуулар, Россия менен батыш өлкөлөрү ортосунда геосаясий мамилелердин курчушунан кийин күчөгөн, бул Россиянын валюта рыногуна терс таасирин тийгизген.

Улуттук банк өзгөрүлмөлүү алмашуу курсу саясатын жүргүзүүнү улантып, валюта рыногуна кескин валюта өзгөрүлмөлүүлүгүн текшилөө максатында катышкан. Улуттук банктын валюталык интервенциялар боюнча таза позиция үчүнчү чейректе 96,1 млн.

АКШ доллары чегинде калыптанган. Кароого алынган чейрек ичинде сом 4,7 пайызга нарксыздаган.

Өтүп жаткан жылдын үчүнчү чейреги ичинде акча базасы экинчи чейрекке салыштырмалуу 3,2 пайызга төмөндөгөн. Депозиттердин долларлашуусунун өсүшү, өзүндө чет өлкө валютасындагы депозиттерди камтыган кеңири мааниде колдонулуучу M2X акча массасынын жай арымда төмөндөшүн шарттаган, ал чейрек ичинде 1,5 пайызга чейин төмөндөгөн.

Модель түзүүнүн негизинде даярдалган болжолдоонун негизинде инфляция 2014-жылдын акырына чейин өсүшүн уланта тургандыгы аныкталган, ал тарифтердин жогорулашы, начар климаттык шарттардан улам айыл чарбасында көрсөткүчтөрдүн төмөндөшүнүн негизинде, азык-түлүктүн айрым түрлөрүнө баанын өсүшү жана сунуштоочу-өлкөлөрдө дан эгиндерине баалардын өсүшү сыяктуу монетардык эмес факторлордун таасири астында шартталган. Алмашуу курсунун динамикасы да инфляциялык процесстерге таасирин тийгизүүдө. Кыргыз Республикасынын негизги соода боюнча өнөктөш өлкөлөрдүн өнүгүшүндө олуттуу белгисиздик сакталып тургандыгынан улам, инфляция боюнча орто мөөнөткө баа берүүлөр жогорулатылган. Жаңы орточо жылдык инфляцияны болжолдоолор 2015-жылга - 11,5 пайызды, 2016-жылга - 8,8 пайызды, ал эми 2017-жылга – 6,1 пайызды түзөт.

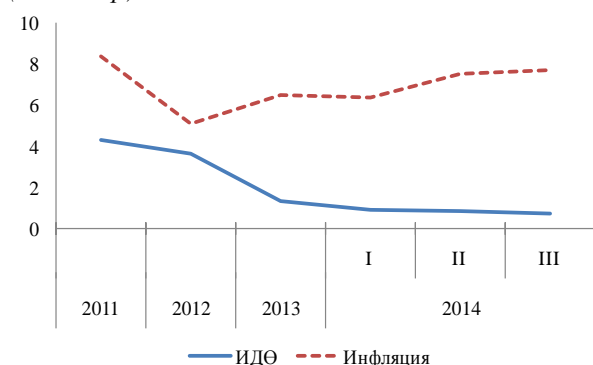
Тышкы чөйрө

Негизги соода боюнча өнөктөш өлкөлөрдүн экономикасынын өнүгүшү

Россия

1-график. Россияда ИДӨнүн жана инфляциянын өсүшү

(пайыздар)

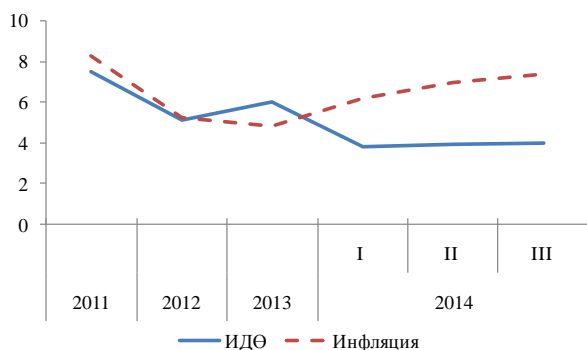
Булагы: Россия Федерациясынын Экономиканы өнүктүрүү министрлиги, “Блумберг” маалымат агенттиги

Россия экономикасынын өсүш арымынын басаңдоо тенденциясы уланууда. Россия Федерациясынын Экономикалык өнүктүрүү министрлигинин алдын ала баа берүүлөрү боюнча 2014-жылдын үчүнчү чейрегинде ички дүң өнүмдүн (ИДӨ) өсүшү өткөн жылдын тиешелүү чейрегине салыштырганда 0,7 пайызды түзгөн. ИДӨнүн өсүш арымынын басаңдоосуна, негизинен, Батыштын Россияга карата санкцияларды белгилеши, мунайга баанын төмөндөшү жана капиталдын агылып чыгуусунун уланышы сыяктуу факторлор өбөлгө түзгөн. Негизги капиталга инвестициялардын терс динамикасы сакталып калган. Россия Федерациясынын ИДӨсүнүн өсүшүнө негизги алгылыктуу салымды айыл чарба жана кайра иштетүү өнөр жай тармактары кошкон.

Россия Федерациясынын Борбордук банкынын баа берүүсү боюнча 2014-жылдын үчүнчү чейрегинде инфляция күч алып, жылдык мааниде алганда 7,7 пайыз чегинде калыптанган, ал эми өткөн жылдын тиешелүү мезгилинде ал 6,4 пайыз чегинде катталган эле. Инфляциянын күч алышынын негизги факторлору катары орус рублинин кыйла нарксыздашы, ошондой эле Россия Федерациясынын жооп иретинде Батыштан азык-түлүк товарлары импортуна карата санкцияларды киргизиши болгон, алар өз кезегинде, бир катар азык-түлүк товарлар категориясына баанын өсүшүнө алып келген.

2-график. Казакстанда ИДӨнүн жана инфляциянын өсүшү

(пайыздар)

Булагы: Казакстан Республикасынын статистика боюнча агенттиги

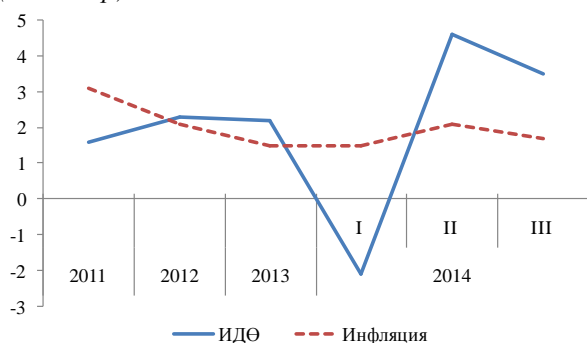
Казакстан

Алдын ала алынган маалыматтар боюнча 2014-жылдын 9 айынын жыйынтыгында Казакстан ИДӨсү, 2013-жылдын ушул эле мезгили ичиндеги 5,7 пайыздык өсүшкө салыштырганда, 4,0 пайызга жогорулаган. Казакстан экономикасынын негизги үч тармагында: мунай өндүрүү, түстүү металлургия өндүрүшү жана машина куруу тармактарында өндүрүш көлөмүнүн азайышы, ошондой эле тышкы соода жүгүртүү көлөмүнүн кыскарышы, анын экономикасынын өсүш арымынын басаңдашынын жана рейтингдик агенттиктердин алгылыксыз болжолдоолорунун негизги факторлорунан болгон. Казакстан экспортунун кыскарышы, Батыштын санкциясына дуушар болгон негизги соода өнөктөш өлкө катары Россияда орун алган стагнациянын, дүйнөлүк рынокто мунайга жана металлга баанын төмөндөшүнүн алкагында жүргөн.

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын маалыматына ылайык, өтүп жаткан жылдын февраль айында Улуттук банк тарабынан жүргүзүлгөн улуттук валюта девальвациясы Казакстанда инфляциянын тездешине таасирин тийгизген. Алсак, 2014-жылдын январь-сентябрь айларында жылдык мааниде алганда инфляция 5,9 пайызды түзгөн (ал эми 2013-жылдын ушул эле мезгилинде ал 3,3 пайыз чегинде катталган эле). Кароого алынган мезгил ичинде инфляция акы төлөнүүчү кызматтардын кыйла өсүшүнүн алкагында түптөлгөн, алардын баасы 2013-жылдын тиешелүү мезгилине салыштырганда 6,8 пайызга жогорулаган. Азык-түлүк товарлары 6,1 пайызга, ал эми азык-түлүктөн башка товарлар – 6,5 пайызга кымбаттаган.

3-график. АКШда ИДӨнүн жана инфляциянын өсүшү

(пайыздар)

Булагы: АКШнын соода министрлиги, «Рейтер» МА

АКШ

Өтүп жаткан жылдын үчүнчү чейрегинде америка экономикасынын калыбына келиши алгылыктуу арымда калыбына келген. АКШ бийлигинин алдын ала баа берүүлөрүнө ылайык, үчүнчү чейрек ичинде ИДӨнүн өсүшү 3,5 пайыз деңгээлинде катталган. Мындай өсүшкө негизги салымды өздүк керектөө, негизги фондуларга инвестициялар жана экспорт көлөмүнүн көбөйүшү кошкон. Мындан тышкары, импорттун кыскарышы жана аскер багытында утурумдук чыгашалардын өсүшү ИДӨгө алгылыктуу салым кошкон. Ал эми терс салым катары, товардык-материалдык запастарга инвестициялар көлөмүнүн азайуусун белгилөөгө болот. Ошону

менен бирге эле, сентябрь айында сандык жеңилдетүү көлөмүн кезектеги жолу 25 млрд доллардан 15 млрд АКШ долларына чейин кыскартуу чечими кабыл алынган, ошондой эле октябрь айынан кийин программаны толугу менен токтотуу планы тастыкталган.

Сентябрь айында АКШда керектөө бааларынын индекси жылдык мааниде алганда 1,7 пайызга жогорулаган.

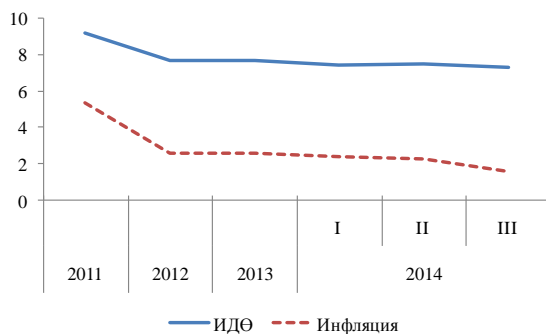
Кытай

2014-жылдын үчүнчү чейрегинде Кытайда экономикалык өсүш арымынын бир аз басандагандыгы байкалган. ИДӨ көлөмүнүн өсүшү экинчи чейректеги 7,5 пайызга салыштырганда, жылдык мааниде алганда 7,3 пайызды түзгөн. Экономиканын өсүшү 2,0 пайыздык өсүш катталган экинчи чейректен кийин, кароого алынган чейрек ичинде (сезондук корректировкалоолор жүргөн өткөн чейрек боюнча) 1,9 пайыз деңгээлинде түптөлгөн. Экономиканын металлургиядан тартып эмерек жасоого чейинки байланыштуу тармактарына терс таасирин тийгизген кыймылсыз мүлк секторунун кыскарышы, экономикалык өсүш арымдын басаңдашынын эң негизги себептеринин биринен болгон. Мындан тышкары, өнөр жай өндүрүшүнүн жана негизги фондуларга инвестициялардын өсүш арымынын басаңдоосу белгиленген. Экономикада катталган алгылыктуу тенденция катары экспорттун жана ички керектөөнүн өсүшү (кыймылсыз мүлктү эске албаганда), ошондой эле айыл чарба өндүрүш көлөмүнүн жогорулашы саналат.

Сентябрь айында отунга жана турак жайга баанын төмөндөшүнүн натыйжасында, Кытайда КБИнин өсүш арымы жылдык мааниде алганда 1,6 пайыз чегинде калыптанган. Кытайда түптөлгөн инфляция өкмөттүн максаттуу көрсөткүчүнөн 3,5 пайызга төмөн катталган, бул бийликке экономиканын өсүшүнө түрткү берүү чараларын колдонууга мүмкүнчүлүк берет.

4-график. Кытайда ИДӨнүн жана инфляциянын өсүшү

(пайыздар)

Булагы: Кытай Эл Республикасынын Улуттук статистикалык бюросу

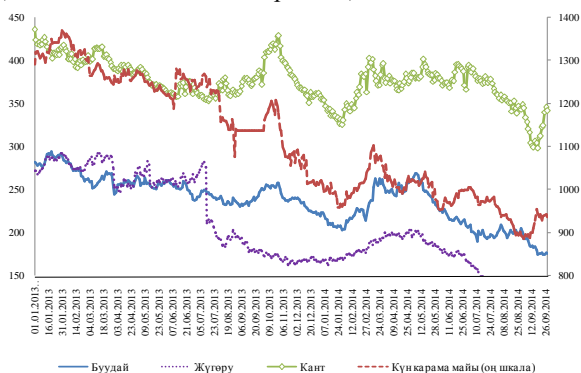
Дүйнөлүк товардык-чийки зат рыноктору

Азык-түлүк рыногу

2014-жылдын үчүнчү чейреги ичинде дүйнөлүк азык-түлүк товарлар рыногунда товарлардын негизги түрлөрүнө баанын төмөндөө тенденциясы уланган, бул көпчүлүк негизги өндүрүүчү-өлкөлөрдө түшүмгө алгылыктуу баа берүүгө, ошондой эле 2014-2015-жылдары маркетинг сезонунда экспорттук запастардын күтүлүшүнө байланыштуу болгон. Ар кандай

5-график. Азык-түлүк товарларына баа динамикасы

(тоннасына АКШ долларында)

товардык топтордун арасында кыйла төмөндөө дан эгиндери жана сүт азыктары топтору боюнча катталган, бул аталган товардык топтордун запасы жетиштүү болгондугунун жана аларды өндүрүүнүн дүйнөлүк болжолдоолордун жакшыруусунун алкагында жүргөн.

АКШ жана ЕСте жүгөрү түшүмүнө, Европанын бардык өлкөлөрүндө, Россиянын европа бөлүгүндө жана Украинада буудай түшүмүнө болжолдоолордун жакшыруусунун натыйжасында буудайга жана жүгөрүгө котировкалар начарлагандыгына байланыштуу, дан эгиндерине дүйнөлүк баа кыйла төмөндөгөн.

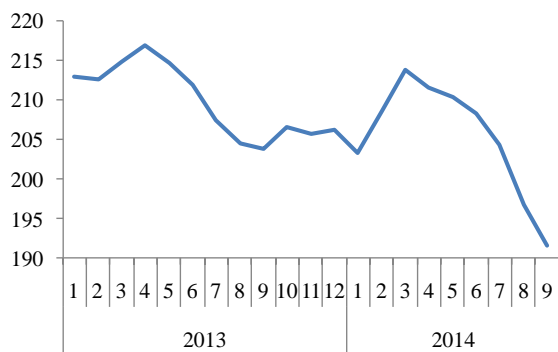
Созулган төмөндөөдөн кийин күн карама майына болгон дүйнөлүк баа үчүнчү чейректин акырына карата жогорулаган, бул Кара деңиз боюндагы өлкөлөрдө мурда болжолдонгон түшүмгө караганда түшүмдүн төмөн болушу менен шартталган.

Өтүп жаткан жылдын үчүнчү чейреги ичинде кантка дүйнөлүк баа өзгөрүлмөлүү бойдон сакталып калган. Кантка болгон дүйнөлүк суроо-талаптын аз болушу алкагында август айында жана сентябрь айынын баш жагында котировкалар төмөндөгөнү байкалган. Бирок, үчүнчү чейректин акырында Бразилияда сунуштун азайышынан, ошондой эле суроо-талапты турукташтыруудан жана заводдордун бир бөлүгүн канттын ордуна этанолду чыгарууга багыттоодон улам кантка болгон баалар өскөн.

2014-жылдын үчүнчү чейрегинин жыйынтыгы боюнча ФАОнун азык-түлүк баа индексинин орточо мааниси, 2013-жылдын ушул эле мезгилине салыштырганда 3,8 пайызга төмөндөө менен 197,5 пунктту түзгөн.

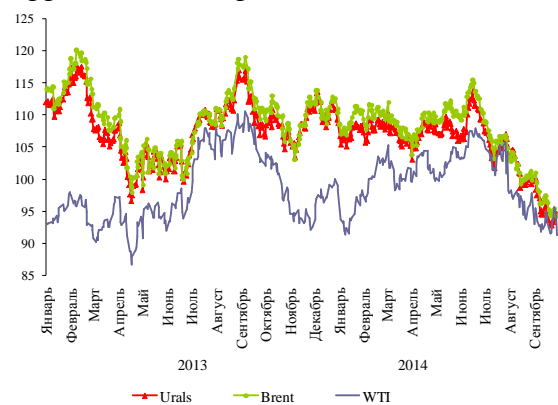
6-график. ФАО азык-түлүк баа индексинин динамикасы

(пайыздар)

7-график. Мунайга баа динамикасы

(барр./АКШ долларында)

Энергопродукциялар рыногу

Үчүнчү чейрек ичинде дүйнөлүк мунай рыногунда баа, туруктуу жогорулоо динамикасынан кийин багытын төмөндөө жагына өзгөртүү менен июль айынын башындагы баага салыштырганда, орточо алганда 14,1 пайызга төмөндөгөн. Мунайдын негизги түрлөрүнө (Urals, Brent, WTI) баа 2014-жылдын үчүнчү чейрегинде баррелине 91,2-110,9 доллары диапазонунда өзгөрүп турган.

Кароого алынган мезгил аралыгында баанын мындай төмөндөөсүнө төмөнкү факторлор түрткү берген:

- Кытай жана Европа тарабынан мунайга суроо-талаптын басаңдашы;
- АКШда (сланец мунайын өндүрүү) мунайдын запасынын жана аны өндүрүү көлөмүнүн, ошондой эле Мунайды экспорттоочу

өлкөлөр уюмуна (ОПЕК) кирген өлкөлөрдө өндүрүү көлөмүнүн көбөйүшү (Ливияда мунайды өндүрүүнү калыбына келтирүү).

Алтын рыногу

Бүтүндөй алганда, 2014-жылдын үчүнчү чейрегинде дүйнөлүк алтын рыногунда баанын басаңдаган динамикасы байкалган. Чейректин баш жагында баалуу металлга баанын төмөндөшү, эң башкысы, АКШ экономикасынын абалы жөнүндө алгылыктуу маалыматтардын таасири астында жүргөн. Мында, Украинадагы окуяларга байланыштуу геосаясий курч абал баанын төмөндөшүнө ооздуктоочу таасирин тийгизген. АКШ долларынын жогорулашы, чейректин экинчи жарымында алтын баасына кошумча төмөндөтүү басымын көрсөткөн. Мындан тышкары, аналитиктердин баа берүүлөрүнө ылайык, өтүп жаткан жылы Азияда баалуу металлга суроо-талаптын төмөндөөсү белгиленген, бул да баанын төмөндөшүнө түрткү берген.

8-график. Алтынга баа динамикасы
(тр.унц. үчүн АКШ долл.)

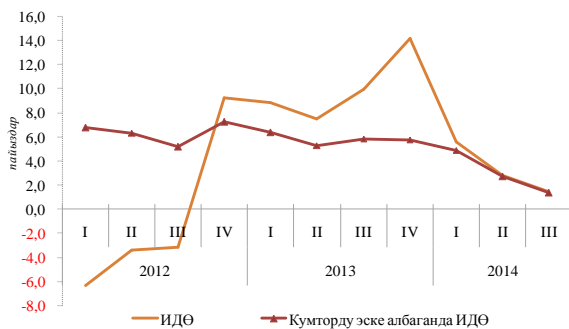

Макроэкономикалык өнүгүү

Товарлар жана кызмат көрсөтүүлөр рыногунда суроо-талап жана сунуш.

9-график. ИДӨ динамикасы

(өткөн жылдын бир мезгили/ тиешелүү мезгилине карата)

Суроо-талап

Жыл башынан бери экономиканын өсүш арымынын басаңдашы катталган. Өнөр жай, курулуш жана кызмат көрсөтүүлөр секторунун орточо өсүш арымы, ошондой эле начар аба ырайы менен климаттык шарттардын таасиринен улам айыл чарба тармагындагы терс өсүш арым, үчүнчү чейрек ичинде орун алган өсүштүн басаңдашынын негизги факторунан болгон. Өнөр жай тармагында өткөн жылдын тиешелүү мезгилине салыштырганда металл кендерин, мунай чийки затын жана газды өндүрүү көлөмүнүн кыйла азайышынан улам, пайдалуу кен-байлыктарды өндүрүүнүн өсүш арымынын төмөндөшү байкалган; текстиль, машина жана жабдуулар өндүрүш көлөмдөрү кыскарууда. Үчүнчү чейрек ичинде кызмат көрсөтүүлөр чөйрөсүндө экинчи чейрекке караганда бир аз өсүш катталган, бул соода жана транспорт секторлорунун эсебинен камсыздалган.

Тогуз айдын жыйынтыгы боюнча ИДӨнүн өсүшү, биринчи жарым жылдагы өсүшкө салыштырганда 1,1 пайызга төмөндөө менен 3,0 пайызды түзгөн. “Кумтөр” алтын кенин казып алуу ишканасын эске албаганда ИДӨ көлөмү азайып, 2,7 пайыз чегинде катталган, ал эми биринчи жарым жылдыкта өсүш 3,7 пайыз деңгээлинде катталган эле.

«Центерра Голд Инк.» компаниясынын пресс-

релизине ылайык, 2014-жылдын үчүнчү чейреги ичинде “Кумтөр” алтын кенин казып алуу ишканасында өндүрүш өткөн жылдагы тиешелүү көрсөткүчкө салыштырганда 5,5 пайызга көбөйүү менен 95,3 миң унцияны түзгөн.

ИДӨнүн пайдалануу түзүмүндө керектөө сыяктуу эле, топтоонун өсүш арымынын басаңдашы катталган. Экинчи чейрек ичинде жеке керектөөнүн өсүш арымынын басаңдашы ИДӨнүн өсүш арымынын төмөндөшүнө таасир эткен. Негизги капиталга инвестициялардын көбөйүшү негизги фонддордун өсүшүнүн маанилүү факторунан болгон, мында биринчи чейрекке салыштырганда негизги фонддор запасынын өсүш арымынын басаңдашы дүң топтоосунун өсүш арымынын төмөндөшүнө таасир эткен.

Натыйжада, кароого алынган мезгил ичинде ички суроо-талаптын өсүшү¹ 5,5 пайызды түзгөн (2013-жылдын тиешелүү мезгилинде – 5,7 пайыз). Ушуну менен катар эле, өсүш арымы басаңдаганына карабастан, ИДӨ түзүмүндө керектөө мурдагыдай эле негизги компоненти катары сакталып калууда (ИДӨгө карата 118,9 пайыз).

2014-жылдын үчүнчү чейрегинин жыйынтыгы боюнча доллар эквивалентиндеги акча которуулардын таза агылып кириши, өткөн жылдагы тиешелүү көрсөткүчкө салыштырганда 3,6 пайызга көбөйүп, 581,5 млн. АКШ долларын түзгөн.

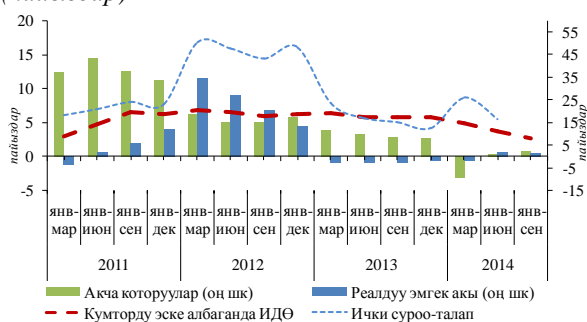
Бүтүндөй алганда, тогуз ай ичинде доллар эквивалентиндеги акча которуулардын таза агылып кириши өткөн жылдын тиешелүү мезгилине салыштырганда 2,0 пайызга жогорулаган. 2014-жылдын январь-сентябрь айларында акча которуулар көлөмүнүн өсүш арымынын басаңдоосу, эң башкысы, орус рублинин нарксызданышы жана Россия Федерациясынын экономикасынын өсүш арымынын басаңдашы менен шартталган.

Мамлекеттик финансы сектору

Өтүп жаткан жылдын үчүнчү чейрегинде бюджеттик каражаттардын утурумдук чыгашаларынын ордун жапкан кирешелердин түшүүсүнүн күч алышы байкалган. Кыргыз Республикасынын Финансы министрлигинин Борбордук казыналыгынын маалыматтары боюнча 2014-жылдын тогуз айынын жыйынтыгы боюнча 1,4 млрд сом өлчөмүндөгү мамлекеттик бюджет тартыштыгы түптөлгөн (ИДӨгө карата

10-график. Ички суроо-талап жана акча которуулар динамикасы

(пайыздар)

¹ Буга чейинки мезгилге берилген маалыматтарга карата шилтеме 2014-жылдын январь-сентябрь айлары үчүн маалыматтардын жоктугу менен шартталган.

11-график. Мамлекеттик бюджетти аткаруу

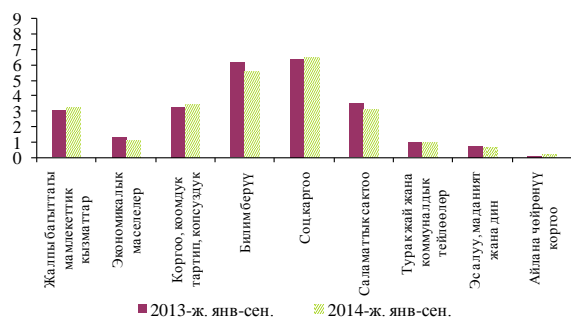
(ИДӨгө карата пайыздар)

Булагы: Кыргыз Республикасынын Финансы министрлигинин Борбордук казыналыгы

12-график. Мамлекеттик бюджетти аткаруу

(ИДӨгө карата пайыздар)

Булагы: Кыргыз Республикасынын Финансы министрлигинин Борбордук казыналыгы

0,5 пайыз¹), ошол эле учурда 2013-жылдын тогуз айынын жыйынтыгы боюнча 10,4 млн сом же ИДӨгө карата 0,004 пайыз өлчөмүндөгү тартыштык катталган эле.

2014-жылдын үчүнчү чейрегинин жыйынтыгы боюнча өткөн жылдагы тиешелүү көрсөткүчө салыштырганда, бюджеттин жалпы кирешелер көлөмүнүн өсүшү байкалган, кирешелер көлөмүнүн өсүшүнө олуттуу салымды салыктык эмес кирешелер кошкон, алардын кирешелер түзүмүндөгү үлүшү 2014-жылдын 9 айынын жыйынтыгы боюнча 24,0 пайызга чейин өскөн, ал эми салыктык кирешелер үлүшү 68,5 пайызга чейин төмөндөгөн. Алсак, 2014-жылдын үчүнчү чейрегинде салыктык эмес кирешелер көлөмүнүн өсүшү өткөн жылдын үчүнчү чейрегине салыштырганда, эң башкысы, бюджетке башка салыктык эмес кирешелер түрүндөгү мамлекеттин пайдасына чегерилген кирешелердин түшүүсүнүн көбөйүшү менен камсыздалган. Мындай кирешелер, негизинен, Эсептөө палатасынын аудит ишинин аякташы жана "Альфа Телеком" ЖАКтын маселеси боюнча соттун чечими боюнча бюджетке келип түшкөн 2,9 млрд сом өлчөмүндөгү каражаттардын эсебинен түзүлгөн. 2014-жылдын 9 айынын жыйынтыгы боюнча республикалык бюджеттин кирешелер бөлүгүн аткаруу 111,5 пайызды түзгөн, бул бюджеттин өтүп жаткан жылдын биринчи жана үчүнчү чейректерде кирешелер бөлүгү боюнча пландын аткарылышынын жана анын экинчи чейректе аткарылбай калышынын натыйжасында болгон. Салыктык кирешелердин түшпөй калышы (аткаруу 95,7 пайызды түзгөн) алар боюнча план ашкере аткарылган салыктык эмес түшүүлөрдүн эсебинен (аткаруу 257,2 пайыз), ошондой эле расмий трансферттердин эсебинен (аткаруу 152,1 пайыз) компенсацияланган.

Өтүп жаткан жылдын январь-сентябрь айлары ичинде Мамлекеттик салык кызматынын салык жыйноо боюнча планы - 93,7 пайызга, ал эми Мамлекеттик бажы кызматынын планы - 97,2 пайызга аткарылган.

Бюджеттин корголгон жана коргоого алынбаган статьялары боюнча каржылоо 95,3 пайызга аткарылган.

Үчүнчү чейрек ичинде мамлекеттик бюджеттин жалпы чыгашалар көлөмүнүн өсүшү байкалган. Экономикалык классификация боюнча чыгашалар түзүмүндө күндөлүк керектөөгө багытталган күндөлүк чыгашалардын олуттуу

¹ 2013-жылдын сентябрь айынан тартып, бюджеттин көрсөткүчтөрүн эсептөө методологиясына карата жаңы ыкманын негизинде эсептелинген маалыматтар келтирилет.

үлүшү орун алып турат. Чыгашалардын өсүшүнө эмгекке төлөөлөр (негизинен, эмгек акыларга карата), ошондой эле субсидиялар жана жөлөкпулдар боюнча чыгашалар олуттуу салым кошкон. Функционалдык классификациялоо боюнча чыгашалар түзүмүндө чыгашалардын өсүшүнө жалпы багыттагы мамлекеттик кызматка, коргонууга, коомдук тартипти жана коопсуздукту сактоого, билим берүүгө, ошондой эле социалдык коргоого алууга чыгашалар олуттуу таасирин тийгизген.

Кыргыз Республикасынын Социалдык фондусунун алдын ала берген маалыматына ылайык, 2014-жылдын январь-сентябрь айларынын жыйынтыгы боюнча Социалдык фонддун бюджетинин профицити 0,9 млрд сом чегинде катталган (ИДӨгө карата 0,3 пайыз), бул негизинен экинчи жана үчүнчү чейректерде кирешелердин - 27,6 млрд. сом өлчөмүндө түшүүсүнүн (ИДӨгө карата 10,3 пайыз), жана чыгашалардын - 26,7 млрд. сом чегинде калыптанышынын (ИДӨгө карата 10,0 пайыз) эсебинен болгон.

Негизги капиталга инвестицияларды өздөштүрүү деңгээли 2014-жылдын январь-сентябрь айлары ичинде 15,1 пайызга көбөйүп (салыштыруу үчүн алынган бааларда), номиналдык мааниде 59,2 млрд. сомду түзгөн.

Инвестицияларды секторлор боюнча бөлүштүрүү динамикасы сакталууда. Мурдагыдай эле, негизги капиталга инвестицияларды салуу жагында эң негизги тармактар катары - өнөр жай сектору саналууда: мында алар каражаттарды курулушка жана объекттерди электр энергиясы, газ, буу жана тиешелүү температурадагы аба менен камсыздоо жагында реконструкциялоого, пайдалуу кен байлыктарды казып алуу боюнча объекттерди курууга, транспорттук ишке тиешелүү объекттерди курууга жана реконструкциялоого багыттоонун, ошондой эле билим берүү объекттерин курууга инвестицияларды салуунун эсебинен камсыздалган.

Бул тармактарды каржылоо ички булактардын эсебинен ишке ашырылган, мында алардын негизги үлүшү ишканалардын жана уюмдардын каражаттарына, ошондой эле калктын каражаттарына туура келген.

Сунуш

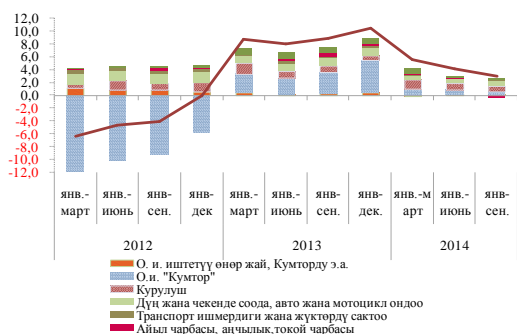
Кароого алынып жаткан мезгил ичинде ИДӨнүн өсүшүнө негизги салымды баарынан мурда кызмат көрсөтүү чөйрөсү, курулуш жана

1-таблица. Каржылоо булактары боюнча негизги капиталга инвестициялар

	млн. сом		Үлүшү, пайыздар	
	2013-ж.	2014-ж.	2013-ж.	2014-ж.
Бардыгы	26 002,8	33 503,9	100,0	100,0
Ички инвестициялар	21 244,1	25 849,8	81,7	77,2
Республикалык бюджет (өлчөмү кыраалга кеткен каражаттары кошо алганда)	586,2	580,5	2,3	1,7
Жергиликтүү бюджет	129,7	92,3	0,5	0,3
Ишканалар жана уюмдар каражаттары	13 614,6	16 203,6	52,4	48,4
Банктын кредити	138,9	97,6	0,5	0,3
Калктын каражаттары (КР резидентинин кайыр-садага каражаттарын кошо алганда)	6 774,7	8 875,8	26,1	26,5
Тышкы инвестициялар	4 758,7	7 654,1	18,3	22,8
Чет өлкө кредити	3 563,0	4 385,7	13,7	13,1
Ичке чет өлкө инвестициялары	610,7	2 995,9	2,3	8,9
Чет өлкө гранттары жана гуманитардык жардам	585,0	272,5	2,2	0,8

Булагы: УСК

13-график. Негизги тармактардын ИДӨнүн өсүшүнө кошкон салымы
(өткөн жылдын бир мезгили/ тиешелүү мезгилине карата)

Булагы: УСК

өнөр жай секторлору камсыз кылган.

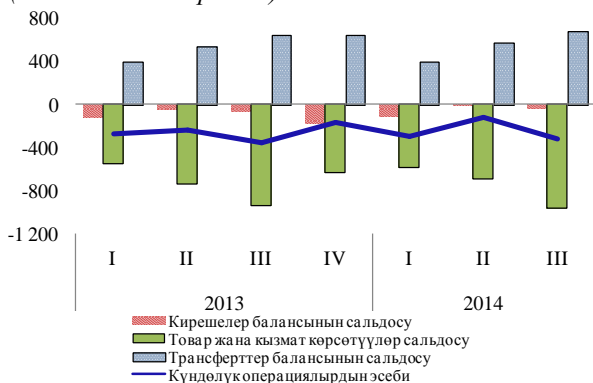
Соода, маалымат жана байланыш тармагында орточо жогорулоодон улам кызмат көрсөтүү чөйрөсүндө өсүш белгиленген. Пайдалуу кең байлыктарды казып алуудан тышкары, өнөр жай тармагында өсүш байкалган. Кайра иштетүү өнөр жайында олуттуу өсүш тазаланган мунай продукттарын, тамак аш азыктарын (суусундуктарды кошо алганда), тамекини, негизги металлдарды жана даяр металл буюмдарын чыгарууда байкалган. Курулуш сектору тарабынан салым пландаштырылган долбоорлорду ишке ашырууда туруктуу жигердүүлүктүн сакталышын камсыз кылган. Өсүш негизги капиталга инвестициялардын көлөмүнүн 15,1 пайызга көбөйүүсү менен камсыз болгон.

Айыл чарбасында алгылыксыз аба ырайынан жана климаттык шарттардан (кургакчылык, суунун аз болушу) улам, жашылчалардан жана бакча өсүмдүктөрүнөн тышкары, продукциялардын бардык түрлөрүн чыгаруунун төмөндөшү менен байланыштуу болгон өсүмдүк өстүрүүнүн азайышы белгиленген. Ошентип, тогуз айдын жыйынтыгы боюнча айыл чарбасындагы төмөндөө 2013-жылдын тогуз айына салыштырганда 2,2 пайызды түзгөн, мында өсүш 3,2 пайызда калыптанган.

Тышкы сектор

14-График. Күндөлүк операциялар эсеби

(млн. АКШ долларында)

Алдын ала болжолдонгон маалыматтар боюнча 2014-жылдын үчүнчү чейрегинин жыйынтыгы боюнча күндөлүк эсептин тартыштыгы ИДӨгө карата 12,4 пайыз деңгээлине чейин төмөндөп, 318,7 млн. АКШ долларды түзгөн (кошумча эсептөөнү эске албаганда 383,3 млн. АКШ доллар). Мындай төмөндөө, негизинен, күндөлүк трансферттердин эсеби боюнча көрсөткүчтөрдүн алгылыктуу болуусу менен шартталган.

Отчеттук чейректе Кыргыз Республикасындагы соода тартыштыгы 890,9 млн. АКШ долларын түзгөн жана анын бүтүндөй алганда 2013-жылдын үчүнчү чейрегиндеги деңгээлде сакталуусу күтүлгөн (кошумча эсептөөлөрдү эске албаганда, 955,6 млн. АКШ доллар). Тоорук балансы төмөнкү негизги факторлордун эсебинен таризделет:

- Энергопродукттарды эске албаганда, импорттун 11,5 пайызга кыскарышы (абсолюттук мааниде 140,8 млн. АКШ дооларга);
- Энергопродукттардын импорту 10,8 пайызга өсүшү (абсолюттук мааниде 30,5 млн. АКШ

долларга);

- Алтынды жана Улуттук банктын кошумча эсептөөлөрүн жана эске албаганда экспорттун төмөндөшү (абсолюттук мааниде 56,3 млн. АКШ долларга)
- Алтынды экспорттоонун 15,3 пайыз деңгээлинде өсүшү (абсолюттук мааниде 15,0 млн. АКШ долларга)
- Улуттук банктын мунай заттарын реэкспорттоо жана “алып сатарлар” соодасы боюнча кошумча эсептөөлөрүнүн тиешелүүлүгүнө жараша 34,7 жана 31,3 млн. АКШ долларына төмөндөшү.

2-Таблица. Кыргыз Республикасынын соода тендеми¹

(млн. АКШ долларында)

	2012	2013	2013 3 кв.	2014 * 3 кв.	Өзг-үү % 3 кв.	Өзг-үү \$ 3 кв.
Соода тендеми	-3 210,6	-3 565,2	-1 024,5	-955,6	-6,7	68,9
Экспорт (ФОВ)	1 954,4	2 048,4	487,3	446,0	-8,5	-41,3
Алтын	562,3	736,8	98,2	113,2	15,3	15,0
Импорт (ФОВ)	5 165,1	5 613,6	1 511,8	1 401,6	-7,3	-110,3
Мунайпродуктылар	1 077,5	1 186,7	282,6	313,1	10,8	30,5
Маалымат үчүн						
Импорт (СИФ)	5 576,3	6 069,8	1 630,9	1 514,4	-7,1	-116,6
Соода тендеми (СИФ)	-3 621,8	-4 021,3	-1 143,6	-1 068,4	-6,6	75,2
Алтын эсептен алуу экспорт	1 392,1	1 311,7	389,1	332,8	-14,5	-56,3
Жалпы товарооборот	7 119,5	7 662,0	1 999,2	1 847,6	-7,6	-151,6

2014-жылдын үчүнчү чейреги ичинде товарлардын экспорту (ФОВ баасында, Улуттук банктын кошумча эсептөөлөрүн эске алуу менен) 510,6 млн. АКШ долларын түзөт (кошумча эсептөөлөрдү эске албаганда 446,0 АКШ млн. доллар) жана 2013-жылдын ушул эле көрсөткүчүнө салыштырмалуу 17,4 пайызга кыскарат.

Күтүлгөндөй эле берүүлөрдүн физикалык көлөмүн 18,7 пайызга көбөйтүүдөн жана берүүлөрдүн айкын орточо экспорттук баасын 2,9 пайызга төмөндөтүүдөн улам, алтынды экспорттоонун көлөмү 15,3 пайызга өсөт. Алтынды жана Улуттук банктын кошумча эсептөөлөрүн эсепке алуусуз экспорт 14,5 пайызга төмөндөйт жана 332,8 млн. АКШ доллар деңгээлинде түптөлөт. Буга, Улуттук банктын берген баасы боюнча электр тогун, жемиштер менен жаңгактарды, жашылчаларды, кийим-кечелерди берүүнү төмөндөтүү өбөлгө түзөт. Ушуну менен бирге эле кенди жана баалуу металлдардын концентраттарын, башка органикалык эмес химиялык заттарды, тамеки, сүт жана сүт азыктарын экспорттоо көлөмүнүн өсүшү күтүлөт.

Отчеттук мезгил ичинде товарлардын импорту (ФОВ баасында) 7,3 пайызга төмөндөп, 1 401,6 млн. АКШ долларын түзөт. Импорттун төмөндөшү негизинен мурда колдонулган жеңил автоунааларды (36,9 пайызга же 48,7 млн. АКШ долларына), чоюн, болот жана алюминий конструкцияларын (79,9 пайызга же 39,2 млн. АКШ долларына), кийим-кечелерди (40,4 пайызга же 29,4 млн. АКШ долларына) сунуштоону төмөндөтүү менен шартталат. Мындан тышкары, электр трансформаторлорун, көмүрдү, автоунаалардын тетиктерин жана ага тиешелүүлөрдү, бут кийимдерди, эфир майларын

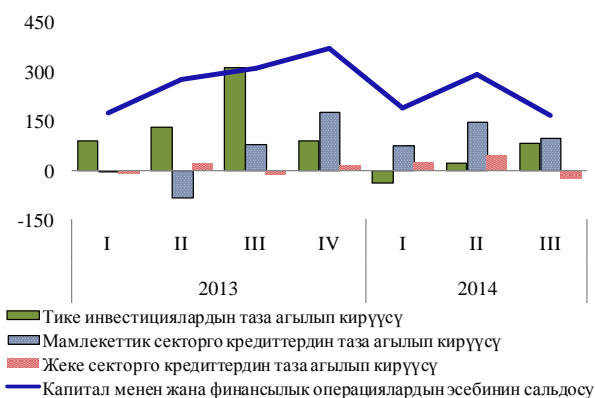
15-график. Акча которуулар

(млн. АКШ долларында)

16-график. Капитал менен операциялар жана финансылык операциялар эсеби

(млн. АКШ долларында)

берүү да төмөндөйт. Мында мунай заттарын импорттоо 12,3 пайызга же 35,3 млн. АКШ долларына көбөйүшү күтүлөт (берүүлөрдүн физикалык көлөмүн 7,7 пайызга жана баанын 4,3 пайызга өсүшүнүн эсебинен). Ушуну менен бирге эле медикаменттерди, башка органикалык эмес химиялык заттарды, курулуш жана тоо-кен казып алуу өнөр жайы үчүн машиналарды берүү көлөмү жогорулайт.

Болжолдоолорго ылайык, кызмат көрсөтүүлөр балансынын терс сальдосу 2014-жылдын үчүнчү чейреги ичинде негизинен жана башка кызмат көрсөтүүлөрдүн жана кыдыруулар менен байланышкан кызмат көрсөтүүлөрдүн экспортунун көлөмүн кыскартуунун эсебинен 72,0 млн. АКШ долларына чейин көбөйөт.

Кароого алынган мезгил ичинде кирешелер балансынын терс сальдосу 33,1 пайызга төмөндөшү күтүлөт (43,1 млн. АКШ долларына чейин), бул тике чет өлкө инвесторлорунун Кыргызстандагы инвестициялык ишинен түшкөн кирешесинин кыскарышы менен шартталат.

Күндөлүк трансферттер боюнча таза агылып кирүү 687,4 млн. АКШ доллар өлчөмүндө түптөлөт, бул 2013-жылдын тиешелүү чейрегинин көрсөткүчүнөн 6,0 пайызга жогору. Трансферттер боюнча алгылыктуу динамика өтүп жаткан жылдын отчеттук чейреги ичинде артыкча жеке трансферттер боюнча келип түшүүлөрдүн көбөйүшү менен шартталат, алардын таза агылып кириши 4,3 пайызга өсүп, 653,8 млн. АКШ долларына жетет.

2014-жылдын үчүнчү чейреги ичинде капитал менен операциялардын жана финансылык операциялардын эсеби 168,3 млн. АКШ доллар өлчөмүндө оң сальдодо түптөлөт, ал 2013-жылдын тиешелүү көрсөткүчүнөн 45,9 пайызга төмөн.

Капитал менен операциялар эсебинин сальдосу 2013-жылдын ушул эле чейрегинин көрсөткүчүнө салыштырганда 13,3 пайызга кыскаруу менен 19,6 млн. АКШ доллар өлчөмүндө оң түптөлүүсү күтүлөт.

Кароого алынган мезгил аралыгында финансылык эсептин оң сальдосу күтүлгөндөй эле 48,4 пайызга төмөндөп, 148,7 млн. АКШ доллар өлчөмүндө түптөлөт. Отчеттук мезгил ичинде финансылык эсепке тике жана башка инвестициялар негизги таасирин тийгизет.

Республикага тике инвестициялардын таза агылып кириши 81,9 млн. АКШ доллар деңгээлинде болжолдонууда, бул 2013-жылдын үчүнчү чейрегинин тиешелүү көрсөткүчүнө салыштырганда 73,7 пайызга төмөн.

3-таблица. Алмашуу курсу боюнча негизги көрсөткүчтөр

	жыл (ор.)		ай өткөн жылдын башына карата				ай өткөн айга карата (айдын аягына)					
	2013 (ор.) (январь-сентябрь)	2014 (ор.) (январь-сентябрь)	%	2013-ж. Децембрь	2013-ж. Сентябрь	* %	Август 2014	Сентябрь 2014	* %			
РЭАК	111,6	115,5	3,5	↑	113,3	115,9	2,3	↑	117,3	115,9	-1,2	↓
НЭАК	111,2	113,3	1,9	↑	112,1	114,5	2,1	↑	115,8	114,5	-1,1	↓
РЭАК кызгай кошмага карата	142,1	136,4	-4,0	↓	139,3	133,0	-4,5	↓	138,1	133,0	-3,7	↓
НЭАК кызгай кошмага карата	73,6	67,7	-8,1	↓	71,1	65,7	-7,7	↓	68,1	65,7	-3,6	↓
РЭАК еврого карата	143,7	135,6	-5,6	↓	138,0	139,1	0,8	↑	139,2	139,1	0,0	↓
НЭАК еврого карата	69,2	61,8	-10,7	↓	65,3	63,0	-3,5	↓	63,3	63,0	-0,4	↓
РЭАК кал. теңгесине карата	111,6	115,5	3,5	↑	113,3	115,9	2,3	↑	117,3	115,9	-1,2	↓
НЭАК кал. теңгесине карата	105,4	113,8	7,9	↑	105,0	113,5	8,1	↑	117,4	113,5	-3,3	↓
РЭАК орус рубльине карата	73,6	76,3	3,7	↑	74,8	77,3	3,4	↑	76,5	77,3	1,1	↑
НЭАК орус рубльине карата	111,0	115,6	4,1	↑	113,5	118,8	4,7	↑	117,3	118,8	1,5	↑
РЭАК турк лирасына карата	125,3	131,0	4,6	↑	134,7	129,3	-4,0	↓	130,2	129,3	-0,7	↓
НЭАК турк лирасына карата	206,5	216,2	6,6	↑	222,4	213,7	-2,3	↓	216,8	213,7	-1,0	↓
РЭАК АКШ долларына карата	188,2	181,4	-3,6	↓	189,3	177,7	-6,2	↓	183,0	177,7	-2,9	↓
НЭАК АКШ долларына карата	88,8	80,9	-8,0	↓	86,9	88,6	1,6	↑	91,5	88,6	-1,2	↓

Акча-кредит саясаты

Акча-кредит саясатын жүзөгө ашыруу

Отчеттук чейректе Улуттук банк Башкармасы тарабынан эсептик чен өлчөмүнө тиешелүү төмөнкү чечимдер кабыл алынган: 28-июлунда – 50 базистик пунктка, 6,50 пайызга чейин жогорулатуу; 25-августунда – өзгөртүүсүз калтыруу; 29-сентябрында – 50 базистик пунктка, 7,00 пайызга чейин жогорулатуу. Эсептик ченге тиешелүү пайыздык чендер боюнча 2014-жылдын 30-сентябрында “овернайт” депозиттери боюнча чендерди 2,0 пайызга чейин, “овернайт” кредиттери боюнча - 9,5 пайызга чейин жогорулатуу чечими кабыл алынган.

Чечимди кабыл алууда бир жагынан тышкы суроо-талапты кыскартуу тобокелдигинин балансынын деңгээли, экинчи жагынан керектөө баалардын өсүшү эске алынган.

Улуттук банк Башкармасынын август айында болуп өткөн отурумунда кабыл алынган экономиканы өнүктүрүүнүн сценарийинде алмашуу курсуна басым жасоону күчөтүү, пайыздык ченди жогорулатуу жана орто мөөнөткө каралган мезгил аралыгында акча базасынын өсүш арымын кыскартуу каралган.

Айкын маалыматтар боюнча 2014-жылдын үчүнчү чейреги ичинде сом 4,7 пайызга нарксыздаган; 2014-жылдын 3-чейрегинин акырына карата акча базасынын көлөмү 2-чейрекке салыштырганда 3,2 пайызга төмөндөө менен 69,6 млрд. сомду түзгөн, жылдык мааниде алганда өсүш 0,9 пайыз чегинде катталган.

Улуттук банк үчүнчү чейрек ичинде төмөнкү акча-кредит операцияларын жүзөгө ашырган:

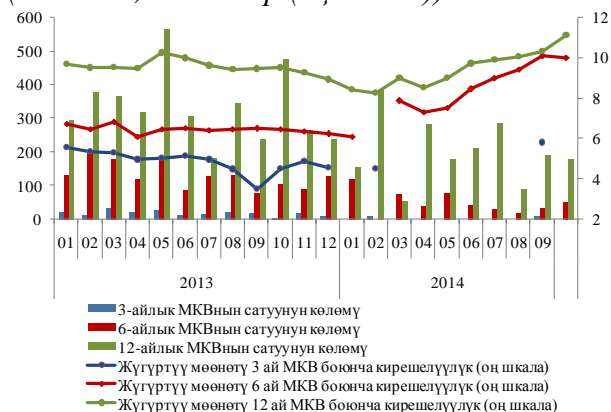
- банктар аралык валюта рыногунда Улуттук банк 96,1 млн. АКШ доллар суммасына АКШ долларын сатуу операцияларын жүзөгө ашырган;
- Улуттук банктын жүгүртүүдөгү ноталарынын көлөмү үчүнчү чейректин акырына 33,0 млн. сомду;
- сунушталган 7 күндүк кредиттердин көлөмү 700 млн. сомду түзгөн;
- «овернайт» депозиттеринин орточо күндүк көлөмү 731,5 млн. сомду, дүң көлөмү – 38 770,0 млн. сомду түзгөн;
- «овернайт» кредиттеринин орточо күндүк көлөмү 280,8 млн. сомду, дүң көлөмү – 11 583,2 млн. сом чегинде катталган;
- коммерциялык банктардын сунушталган кайра каржылоо кредиттери боюнча карызынын калдыгы 2014-жылдын сентябрь айынын акырына 2 797,8 млн. сомду түзгөн;
- Улуттук банктын ички рынокто алтынды сатып алуу көлөмү 151,4 млн. сом чегинде катталган.

Финансы рыногунун инструменттери

Мамлекеттик баалуу кагаздар рыногу

17-график. Мамлекеттик казына векселдерин сатуу жана кирешелүүлүк көлөмүнүн динамикасы

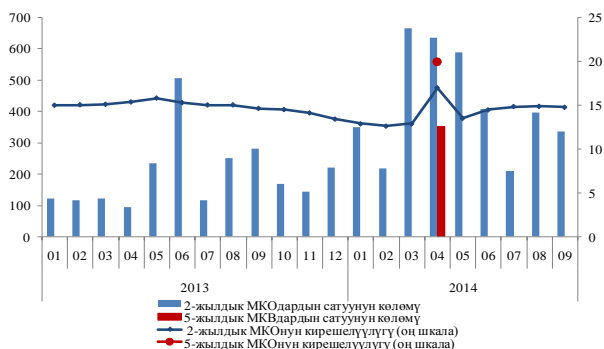
(млн. сом, пайыздар (оң шкала))

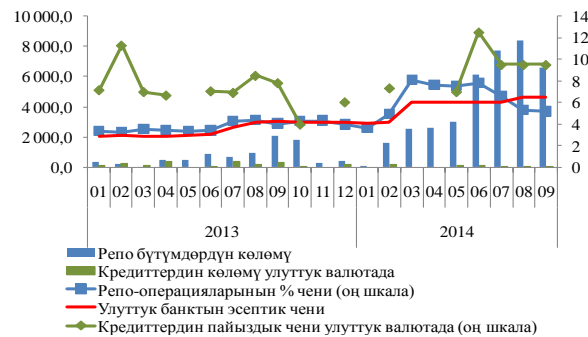
МКВ

Кароого алынган мезгил ичинде мамлекеттик казына векселдерин (МКВ) сатуу боюнча төрт аукцион өткөрүлгөн. 2014-жылдын июль-сентябрь айлары ичинде векселдерди эмиссиялоонун жарыяланган жалпы көлөмү 2013-жылдын ушул эле мезгилине салыштырганда 16,0 пайызга көбөйүп, 1,5 млрд. сомду түзгөн. Жүгүртүүдөгү баалуу кагаздардын көлөмү кароого алынып жаткан мезгилдин акырына карата жыл башынан бери 34,4 пайызга төмөндөп, 3,1 млрд. сом чегинде катталган. Суроо-талап көлөмү төмөндөгөндүгүнө (-49,6 пайыз) байланыштуу сатуу көлөмү да (-43,1 пайыз) кыскарган. Үчүнчү чейрек ичинде сатуу көлөмү 657,4 млн.

18-график. Мамлекеттик казына облигацияларын сатуу жана кирешелүүлүк көлөмүнүн динамикасы
(млн. сом, пайыздар (оң шкала))

19-график. Банктар аралык кредиттик ресурстар рыногундагы иш жигердүүлүк
(млн. сом, пайыздар (оң шкала))

20-график. Банктар аралык кредиттик ресурстар рыногундагы бүтүмдөрдүн динамикасы

21-график. Улуттук банктын жана банктар аралык операциялардын чендери
(пайыздар)

сомду түзгөн. 2014-жылдын июль-сентябрь айларында рынокто жайгаштырылуучу баалуу кагаздардын бардык сегменти боюнча МКВлардын орточо айлык кирешелүүлүгү жогорулагандыгы белгиленген. Ошентип, кароого алынып жаткан мезгил ичинде МКВлардын орточо жалпы кирешелүүлүгү 10,0 пайызды түзгөн (+1,6 п.п.).

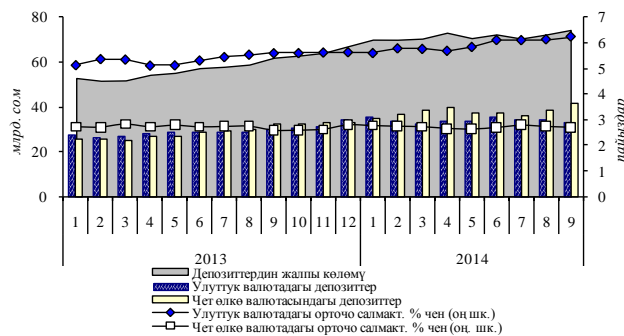
МКО

Үчүнчү чейрек ичинде мамлекеттик казына облигациялар рыногунда жүгүртүү мөөнөтү 2 жыл болгон баалуу кагаздар сунушталган. 2014-жылдын сентябрь айынын акырына жүгүртүүдөгү МКОлордун көлөмү жыл башынан бери 25,6 пайызга көбөйүп, 7,2 млрд. сомду түзгөн. МКОлорду эмиссиялоонун жарыяланган көлөмү 2014-жылдын үчүнчү чейреги ичинде 2013-жылдын ушул эле мезгилине салыштырганда 60,1 пайызга көбөйүп, 923,0 млн. сом чегинде катталган. Суроо-талап (+63,4 пайыз) жана сатуу (2,0 эсеге) көлөмү жогорулаган шартта, орточо алынган кирешелүүлүк деңгээлинде айрым төмөндөөлөр байкалган. 2014-жылдын үчүнчү чейрегинде сатуу көлөмү 1,3 млрд. сомду түзгөн. Жүгүртүү мөөнөтү 2 жыл болгон МКОлордун орточо алынган кирешелүүлүгү кароого алынган мезгил ичинде 2013-жылдын ушул эле мезгилине салыштырмалуу 0,1 пайыздык пунктка төмөндөп, 14,8 пайызды түзгөн.

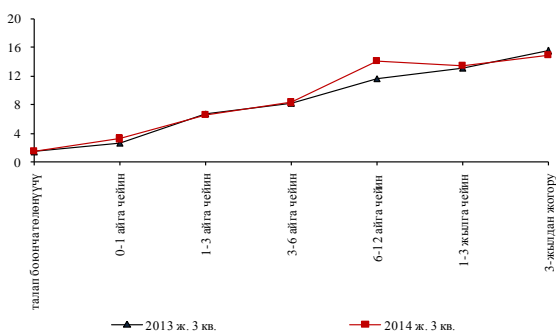
Банктар аралык кредиттик ресурстар рыногу

2014-жылдын үчүнчү чейрегинде банктар аралык кредиттик рынокто коммерциялык банктардын жигердүүлүгүнүн күч алышы уланган. Мында, кароого алынган мезгил аралыгында сом түрүндөгү насыялардын жалпы көлөмү 34,3 млрд. сомду түзгөн, бул овернайт кредиттеринин көлөмүнүн 3,9 эсеге, 11,5 млрд. сомго чейин көбөйүшүнүн (белгиленген орточо салмактанып алынган 9,0 пайыз чен боюнча), ошондой эле репо-шарттарында келишилген бүтүмдөр көлөмүнүн 6,1 эсеге, 22,7 млрд. сомго чейин өсүшүнүн (орточо салмактанып алынган чен 5,7 пайыз) эсебинен камсыздалган. Стандарттык шарттарда берилген улуттук валютадагы кредиттердин көлөмү 104,8 млн. сомго чейин төмөндөгөн. Мындай операциялар боюнча орточо салмактанып алынган чен 9,5 пайызды түзгөн.

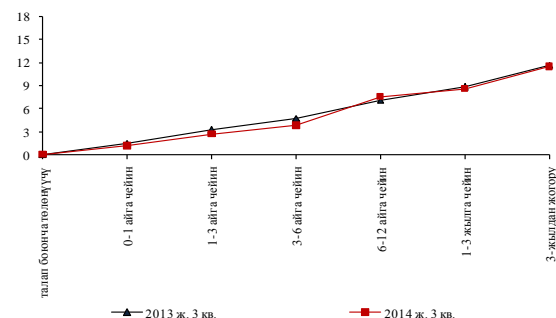
22-график. Коммерциялык банктардын депозиттеринин динамикасы
(млн. сом, пайыздар (оң шкала))

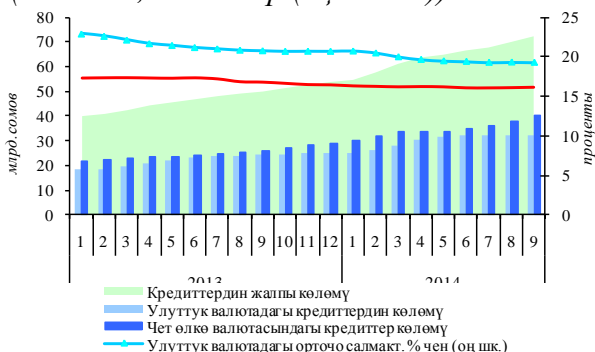
23-график. Мөөнөттүүлүк категориясы боюнча улуттук валютадагы жаңы депозиттер чендери
(пайыздар)

24-график. Мөөнөттүүлүк категориясы боюнча чет өлкө валютасындагы жаңы депозиттер чендери
(пайыздар)

25-график. Мезгилдин акырына карата коммерциялык банктардын кредиттик карызынын динамикасы
(млн. сом, пайыздар (оң шкала))

Депозит рыногу

2014-жылдын сентябрь айынын акырына коммерциялык банктардын депозит базасынын көлөмү жыл башынан бери 10,8 пайызга көбөйүп, 74,6 млрд. сомду түзгөн. Чет өлкө валютасындагы депозиттер 25,8 пайызга, сомдук эквивалентте 41,3 млрд. сомго чейин көбөйгөн, ал эми улуттук валютадагы депозиттер, тескерисинче 3,4 пайызга, 33,3 млрд. сомго чейин төмөндөгөн.

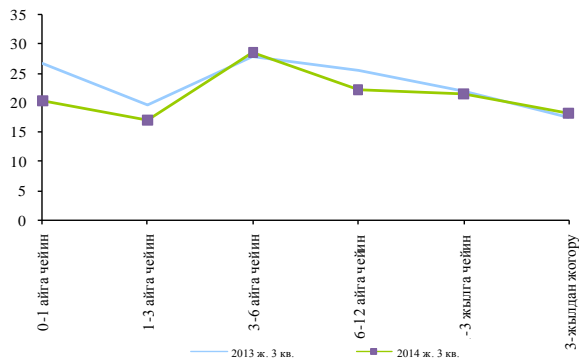
АКШ долларын бекемдөө факторунун таасири астында жыл башынан тартып депозиттердин долларлашуусу 48,8 пайыздан 55,4 пайызга чейинки өскөн.

2014-жылдын июль-сентябрь айларында улуттук валютада жаңыдан кабыл алынган депозиттер боюнча орточо салмактанып алынган пайыздык чен 2013-жылдын ушул эле мезгилине салыштырганда 0,3 п.п. төмөндөө менен 2,7 пайызды түзгөн, ал эми чет өлкө валютасындагы аманаттар боюнча чен 0,8 пайызды түзүү менен өзгөрүүсүз калган. Улуттук валютада жаңыдан кабыл алынган талап боюнча төлөнүүчү депозиттер боюнча орточо салмактанып алынган пайыздык чен 2013-жылдын ушул эле мезгилине салыштырганда 0,1 п.п. көбөйүү менен 1,5 пайызды түзгөн, мөөнөттүү депозиттер боюнча – 1,9 п.п., 12,0 пайызга чейин көбөйгөн. Чет өлкө валютасында жаңыдан кабыл алынган талап боюнча төлөнүүчү депозиттер боюнча чен 0,1 пайызды түзүү менен 2013-жылдын ушул эле мезгилине салыштырмалуу өзгөргөн эмес, мөөнөттүү депозиттер боюнча – 0,2 п.п. көбөйүп, 5,7 пайызды түзгөн.

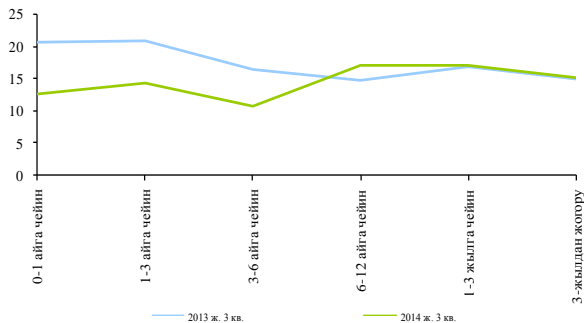
Кредит рыногу

2014-жылдын июль-сентябрь айлары ичинде коммерциялык банктардын кредиттөө тенденциясынын жогорулашы уланган. Кредиттик ресурстардын бир булагы катары “Айыл чарбасын каржылоо-2” долбоору эсептелет. Кароого алынып жаткан мезгилдин акырына сунушталган кредиттердин көлөмү 4,8 млрд. сомду түзгөн. 2014-жылдын сентябрь айынын акырына коммерциялык банктардын кредит портфелинин көлөмү жыл башынан бери 34,3 пайызга жогорулап, 72,5 млрд. сом чегинде катталган. Алардын ичинен улуттук валютадагы кредиттер 29,0 пайызга көбөйүү менен 32,3

26-график. Мөөнөттүүлүк категориясы боюнча улуттук валютадагы жаңы кредиттер чендери (пайыздар)

27-график. Мөөнөттүүлүк категориясы боюнча чет өлкө валютасындагы жаңы кредиттер чендери (пайыздар)

Монетардык индикаторлор динамикасы

28-график. Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн жана Улуттук банкынын операцияларынын акча базасын өзгөртүүгө салымы (жылдык мааниде)

млрд. сомду, ал эми чет өлкө валютасында – сомдук эквивалентте 40,2 млрд. сомду (+38,9 пайыз) түзгөн.

Кароого алынган мезгилдин акырына кредит портфелин долларлаштыруу жыл башынан бери 1,8 пайыздык пунктка көбөйүп, 55,4 пайызды түзгөн.

2014-жылдын үчүнчү чейреги үчүн улуттук валютада жаңыдан сунушталган кредиттер боюнча орточо салмактанып алынган пайыздык чен 0,8 пайыздык пунктка төмөндөп, 20,8 пайызды түзгөн, чет өлкө валютасында да – 0,8 пайыздык пунктка, 15,4 пайызга чейин төмөндөгөн.

Мөөнөтүндө төлөнбөгөн кредиттердин үлүшү кароого алынган мезгилдин акырына 2,3 пайызды (жыл башынан бери - 1,0 п.п.), пролонгацияланган кредиттер – 3,4 пайызды түзгөн (+0,2 п.п.).

Акча базасы

Чейрек ичинде акча базасы 3,2 пайызга же 2,3 млрд. сомго төмөндөгөн. Үчүнчү чейректе акча базасынын төмөндөшүнө Өкмөттүн сыяктуу эле, Улуттук банктын операциялары да – бирдей деңгээлде 1,2 млрд. сомго таасирин тийгизген.

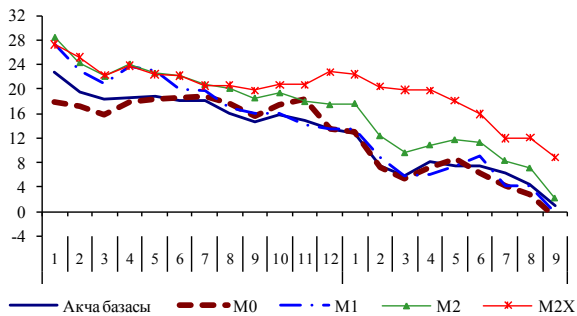
Улуттук банктын операцияларынын акча базасынын азайышына таасири, негизинен, аны 5,1 млрд. сомго төмөндөткөн валюта рыногундагы операциялар шарт түзгөн.

Акча топтомдору

Акча топтомдорунун өзгөрүшүнүн номиналдык арымдары 2014-жылдын үчүнчү чейреги ичинде төмөндөө тенденциясына ээ болгон. Банктардан тышкаркы акчалар (M0), “кыска” акчалар (M1) жана кеңири мааниде колдонулуучу акчалар тиешелүүлүгүнө жараша 5,5, 6,2 жана 5,9 пайызга төмөндөгөн, ошол эле учурда чет өлкө валютасындагы депозиттердин өсүшү, өзүндө чет өлкө валютасындагы

29-график. Акча топтомдорунун номиналдык өсүш арымы

(жылдык мааниде)

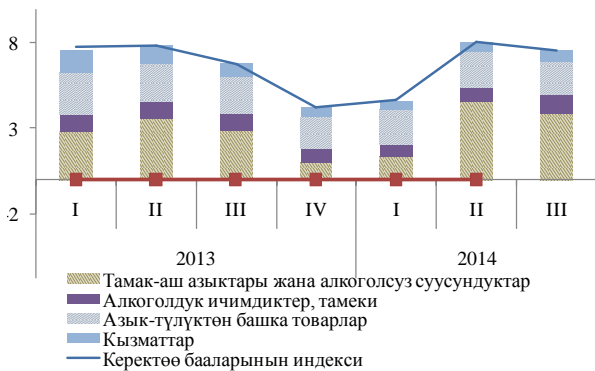
депозиттерди камтыган кеңири мааниде колдонулуучу M2X акча массасынын 1,5 пайызга (2013-жылдын үчүнчү чейрегинде ал 4,9 пайызга өскөн) кыскарышын шарттаган. Жылдык мааниде M0 жана M1 0,9 жана 0,3 пайызга төмөндөлгөн, M2 жана M2X 2,1 жана 8,9 пайызга өскөн.

Инфляция динамикасы

Керектөө бааларынын индекси

30-график. КБИ түзүлүшүнүн динамикасы

(өткөн жылдын тиешелүү чейрегине карата)

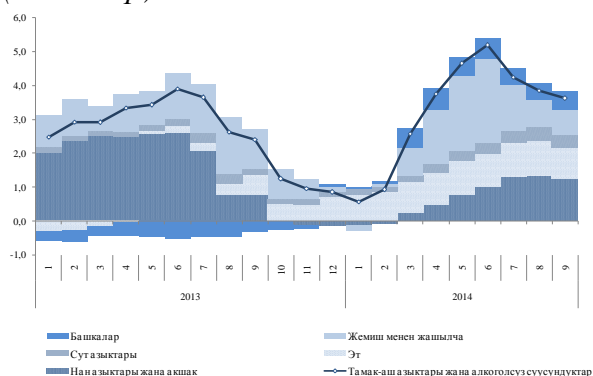
Улуттук статистикалык комитеттин маалыматтары боюнча 2014-жылдын үчүнчү чейреги ичинде инфляция 7,6 пайыз чегинде катталган (2014-жылдын 3-чейреги/2013-жылдын 3-чейреги), 2013-жылдагы ушул эле көрсөткүч 6,7 пайыз деңгээлинде түптөлгөн. Инфляциянын жылдык мааниси (2014-жылдын сентябрь айынан 2013-жылдын сентябрь айына карата) 7,4 пайызды түзгөн.

2014-жылдын үчүнчү чейреги ичинде инфляциянын орун алышына ички факторлор сыяктуу эле, тышкы факторлор да таасирин тийгизген. Мында АКШ долларын бекемдөө таасиринен башка, Россияда күйүүчү-майлоочу материалдардын чыгаруу баасынын өсүшү, ошондой эле 2014-жылдын август айынын баш жагында Казакстан буудайынын экспорттук баасынын жогорулашы тышкы фактор катары каралган, бул нан азыктарына ички баанын өсүшүнө түздөн-түз таасирин тийгизген. Өтүп жаткан жылдын июль айынан тартып муздак жана ысык сууга тарифтердин жогорулашы, ошондой эле 2014-жылы жаз кеч келип, жай мезгилинде кургакчылык орун алгандыгынын натыйжасында өлкөнүн айыл чарба тармагында алгылыксыз шарттар түптөлгөндүгүнөн улам, нан азыктарына жана тоюттарга баанын өсүшү менен шартталган ички факторлор да керектөө баа индекси олууттуу таасирин тийгизген.

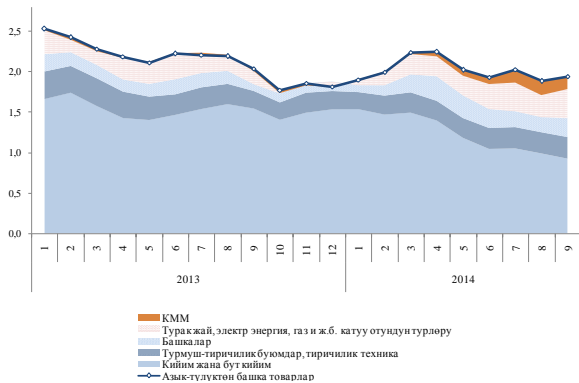
Азык-түлүк товарларына баанын индекси өтүп жаткан жылдын үчүнчү чейрегинде 8,1 пайызга өскөн. Бул топко кирген товарлардын өсүшүнө, негизинен, нан азыктарына баанын 7,3 пайызга жана этке баанын 10,5 пайызга өсүшү таасир эткен. Сүт азыктарына баанын 15,0 пайызга өсүшү да баалардын жалпы деңгээлине

31-график. Жылдык КБИдеги азык-түлүккө баалар салымынын динамикасы

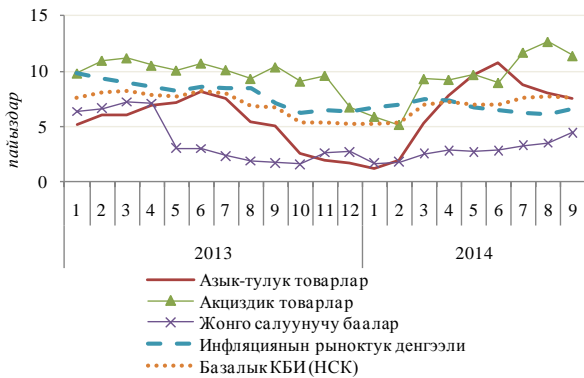
(пайыздар)

32-график. Жылдык КБИдеги азык-түлүктөн башка товарларга баалар салымынын динамикасы (пайыздар)

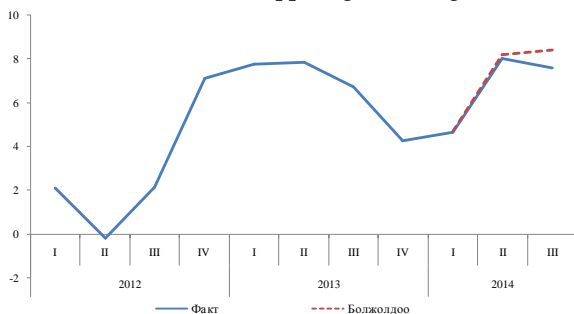

33-график. Товарлардын топтору боюнча керектөө бааларынын индексинин динамикасы (өткөн жылдын тиешелүү айына карата)

Болжолдоону фактылар менен салыштыруу

34-график. КБИнин болжолдуу жана иш жүзүндөгү мааниси (өткөн жылдын тиешелүү чейрегине карата)

белгилүү салымын кошкон.

Кыргызстандын негизги импортерлору - Россия менен Украинада май өндүрүлүп алынуучу өсүмдүктөрдүн түшүмдүүлүгү жогору болгондуктан, “майлар жана тоң майлар” тобундагы товарларга керектөө баа индексин 5,1 пайызга төмөндөтүү баалардын жалпы деңгээлинин өсүшүнө ооздуктоочу таасирин тийгизген.

2013-жылдын үчүнчү чейрегине салыштырмалуу азык-түлүктөн башка товарларга баа индексинин өсүшү 2014-жылдын үчүнчү чейреги ичинде 6,7 пайызды түзгөн. Баасы 8,7 пайызга өскөн “кийим жана бут кийим” тобундагы товарлардын кымбатташы азык-түлүктөн башка товарлардын баасынын өсүшүнө көбүрөөк салым кошкон. Күнүмдүк пайдаланылуучу буюмдар жана тиричилик техникасы 7,3 пайызга, ал эми турак жай коммуналдык чарба кызмат көрсөтүүлөрү 3,8 пайызга кымбаттаган. Күйүүчү-майлоочу материалдардын наркы 18,6 пайызга өскөн, анын ичинде бензин сыяктуу эле дизель отунуна да баалардын жогорулашы белгиленген.

2014-жылдын үчүнчү чейреги ичинде акы төлөнүүчү кызмат көрсөтүүлөргө баанын өсүшү 4,8 пайызды түзгөн (2013-жылдын үчүнчү чейрегинде – 5,6 пайыз). Бул топ боюнча индексин өсүшү негизинен эс алуу (+8,0 пайыз), билим берүү (+7,4 пайыз) кызматтарына баалардын жогорулашы менен шартталган. Мейманканалар жана тойканалардын кызмат көрсөтүүлөрүнө баалардын 3,4 пайызга төмөндөшү бул топко баалардын өсүшүн чектеген фактордон болгон.

Улуттук статистика комитетинин ыкмасы боюнча эсептелүүчү базалык инфляция 2013-жылдын үчүнчү чейрегине салыштырганда 2014-жылдын үчүнчү чейреги ичинде 7,6 пайызды түзгөн.

Инфляциянын орточо чейректтик деңгээли болжолдонгондон 0,8 пайыздык пунктка төмөн түптөлүп, 7,6 пайызды түзгөн (2014-жылдын 3-чейреги/2013-жылдын 3-чейреги). Инфляциянын болжолдонгон маанисинин айкын мааниден четтөөсү сезондук фактордун олуттуу таасир этиши; сунуштун сезондук көбөйүшүнүн натыйжасында жашылча азыгына баанын өсүш арымынын күткөндөгүдөн жай жүрүшү, ошондой эле КММга баанын өсүшүнүн

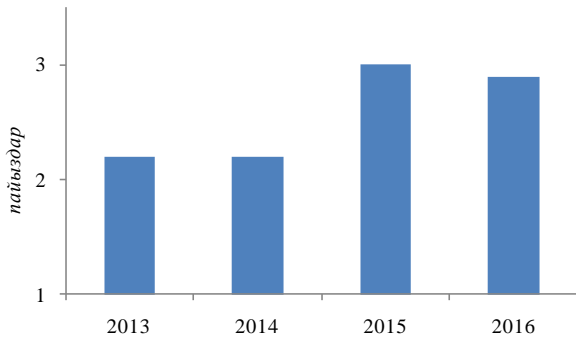
Орто мөөнөткө каралган болжолдоолор

Тышкы чөйрө жөнүндө божомол

Негизги соода өнөктөш өлкөлөрүнүн өнүгүүсүн болжолдоо

35-график. АКШ ИДӨсүнүн реалдуу өсүшү

(жылдан жылга карата, %)

Булагы: «Блумберг» МА

АКШ

Өтүп жаткан жылдын экинчи жана үчүнчү чейректери ичинде АКШ экономикасын калыбына келтирүүнүн ишенимдүү арымы жыл башында экономикалык жигердүүлүктүн басаңдашын компенсациялоого мүмкүндүк берген. Экономикадагы негизги фондуларга инвестициялардын өсүшү жана экспорт көлөмүнүн көбөйүшү түрүндөгү алгылыктуу тенденцияларды эске алсак, өтүп жаткан жылдын акырына ИДӨнүн 2,2 пайыз деңгээлинде өсүшү күтүлөт. Глобалдуу финансылык каатчылыктын кесепеттеринен улам дүйнөлүк экономиканы калыбына келтирүү, ошондой эле АКШ инфраструктурасын модернизациялоо жана адам капиталынын өсүшү Америка экономикасын орто мөөнөткө каралган мезгил аралыгында чыңдоого өбөлгө түзөт. Япониянын жана Европа өлкөлөрүнүн экономикаларынын басаңдашы тобокелдүү факторлордун катарына киргизилүүдө.

Ушуну менен бирге эле, экономикалык жигердүүлүктүн жогорулашы жана эмгек рыногунда жагдайдын жакшыруусу, АКШнын монетардык бийлигине өтүп жаткан жылдын октябрь айында сандык жеңилдетүү программасын аягына чыгарууга мүмкүндүк берген. Инфляция 2014-жылы - 1,8 пайыз деңгээлинде, ал эми 2015–2016-жылдары 2,0–2,2 пайыз чегинде түптөлүшү күтүлүүдө.

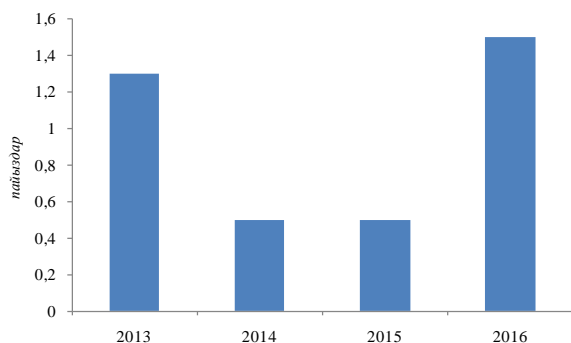
Россия

Россия Федерациясына карата каршы санкцияларды күчөтүү, мунайга баанын төмөндөшү, капиталдын агылып чыгышынын жана түзүмдүк мүнөздөгү факторлордун уланышы сыяктуу тышкы терс факторлордун чогуу алгандагы таасиринин сакталып турушу, Россия экономикасынын өсүш арымынын ушул жылы сыяктуу эле, кийинки жылдары да басаңдашын шарттайт.

Россия экономикасынын өсүшү 2015–2016-жылдарга төмөндөө жагына болжолдонгон, 2014-жылга ИДӨсүнүн өсүшүнө болжолдоолор 0,5 пайыз деңгээлинде

36-график. Россия ИДӨсүнүн реалдуу өсүшү

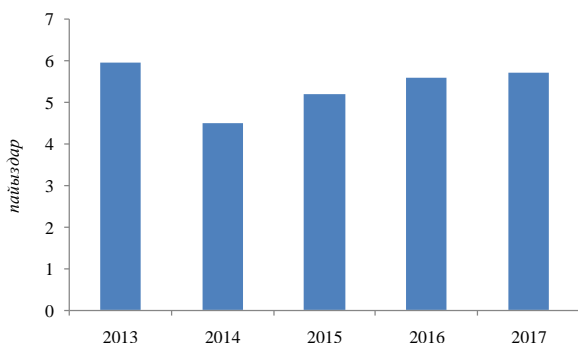
(жылдан жылга карата, %)

Булагы: ДВФ

37-график. Казакстан ИДӨсүнүн реалдуу өсүшү

(жылдан жылга карата, %)

Булагы: «Блумберг» МА

сакталган. 2015-жылы Россияда ИДӨнүн орточо өсүш деңгээли менен стагнация күтүлүүдө (1,5 пайыздын ордуна 0,5 пайызга чейин), ал эми Россия Федерациясына карата белгиленген санкциялар алынып салынган шартта, 2016-жылы өлкөнүн экономикасы калыбына келиши мүмкүн (2,3 пайыздын ордуна 1,5 пайызга чейин).

Россиянын ири банктарына жана компанияларына карата белгиленген санкциялар, чет өлкө капиталынын агылып чыгышы, мунайга баалардын өзгөрүүсү, ошондой эле батыш өлкөлөрүнүн белгиленген санкцияларды андан да катуулатуу тобокелдиги, учурда рублдин курсуна таасирин тийгизүүдө жана ал андан ары да өз таасирин тийгизет.

Россия банкынын болжолдоолору боюнча 2014-жылдын акырына чейин инфляция мурда белгиленген 5,0 пайыз деңгээлинде максаттуу көрсөткүчтөн ашып, 8 пайыздан жогору деңгээлде сакталат.

Казакстан

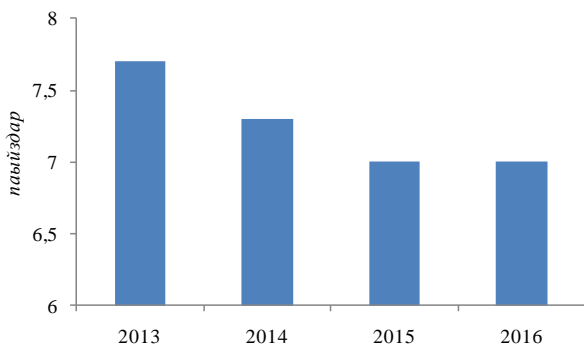
“Кашаган” кен чыккан жеринде 2016-жылдын акырына жана 2017-жылдын башына чейин мунайды коммерциялык максатта өндүрүүнүн кезектеги кармалышынын, мунайды өндүрүү тармагынын кыскарышынын, соода жана транспорт чөйрөсүндө кызмат көрсөтүү секторунда өсүш арымынын басаңдашынын, Кытай жана Россия тарабынан металлга жана металлургия продукцияларына болгон тышкы суроо-талабынын төмөндөшүнүн натыйжасында, Казакстан экономикасынын өсүшү 2014–2016-жылдарга төмөндөө жагына кайра каралган (тиешелүүлүгүнө жараша 4,5, 5,2 жана 5,6 пайыз). Негизинен мунайды өндүрүүнү өнүктүрүүнүн эсебинен 2017-жылы казак экономикасынын 5,7 пайыздык өсүшкө жетиши күтүлөт.

Казакстанда инфляция 2014-жылы 6,8 пайыз деңгээлинде күтүлүүдө, жылдын акырына карата инфляциянын тездешине теңгенин февраль айындагы девальвациясынан кийин базалык азык-түлүк продукттарына, коммуналдык камсыздоо кызматтарына жана коомдук транспортко бааларга контролдукту алып салуу өбөлгө түзөт. Казакстан Республикасынын Улуттук банкынын расмий болжолдоолору боюнча жылдын акырына карата (девальвацияны эсепке алуу менен) инфляциянын

көрсөткүчтөрү орто мөөнөткө каралган мезгил аралыгында улам 5-7 пайыз деңгээлине чейин төмөндөө менен мурда болжолдогон 6-8 пайыз чегинде сакталат.

38-график. Кытай ИДӨсүнүн реалдуу өсүшү

(жылдан жылга карата, %)

Булагы: «Блумберг»МА

Кытай

Өлкөнүн бийлиги тарабынан экономикада түзүмдүк реформаларды ишке ашыруусуна жараша Кытай экономикасынын өсүш арымынын ырааттуу басаңдагандыгы байкалууда. Экспорт менен инвестицияларга негизденген моделден ички керектөө багытына өтүүнүн өзү узак мөөнөткө каралган келечекте өлкөнүн туруктуу өнүгүшүн камсыздоого каралган, бирок ал кыска мөөнөткө каралган мезгил аралыгында экономиканын өсүш арымына терс таасирин тийгизет. Кыймылсыз мүлк рыногунун кыскарышы өтүп жаткан жылы экономикалык өсүштү басаңдаткан кошумча фактордон болгон, аны эсепке алуу менен ИДӨнүн өсүшү жыл жыйынтыгы боюнча Кытай Эл Республикасынын Өкмөтүнүн максаттуу багытынан бир аз 7,5 пайызга төмөн күтүлөт. Өлкөнүн экономикасын трансформациялоодон жана кредиттөө менен инвестициялоонун өсүшүнүн басаңдашынан улам 2015–2016-жылдары экономикалык өсүш арымдын 7,0 пайызга чейин төмөндөшү болжолдонууда.

Орто мөөнөткө каралган болжолдоо

39-график. Реалдуу ИДӨнү болжолдоо

Реалдуу ИДӨнүн болжолдоо, %, чейреги өткөн жылдын тиешелүү чейрегине карата

Экономиканын реалдуу секторунун өнүгүшү

Болжолдоо биздин өлкөнүн экономикалык өнүгүшү тышкы суроо-талапка жогорку деңгээлде көз каранды болуунун сакталгандыгын божомолдойт. Кыргызстандын негизги соода өнөктөшү – Россияда орун алып жаткан экономикалык жагдайдын татаалдашуусу сактала турган божомол ушул болжолдоо камтылган. Россия Федерациясынын экономикалык өсүш арымы 2015-жылы 0,5 пайыздан жогору эмес деңгээлде сакталат. Россия экономикасындагы стагнация түзүмдүк кайра өзгөртүп түзүүлөрдү жай ишке ашыруудан, “санкциялык согуштун” таасирлеринин сакталышынан, капиталдын агылып чыгышынын уланышынан, Россия компаниялары менен финансылык институттарынын дүйнөлүк капитал рыногунан пайдалануу мүмкүнчүлүгүнүн чектелишинен улам шартталат. Рублдин алмашуу курсуна басым көрсөтүү сакталат, анын динамикасы

Россия Федерациясынын Борбордук банкынын инфляциялык таргетирлөөгө жана курс саясатын ишке ашыруу ыкмасын өзгөртүүгө өтүүсүн эске алуу менен өзгөрмөлүү мүнөздө болот. Мунайга болгон дүйнөлүк баа 1 баррель үчүн 90-100 АКШ доллар чегинде өзгөрүп турат.

Негизги соода өнөктөш өлкөлөрүндө иш жигеринин төмөндөшү өлкөбүздө экономикалык өсүш арымдын басаңдашына таасирин тийгизүүнү уланткан тышкы суроо-талаптын аз болушунун сакталышын шарттайт. Мында “Кумтөр” кен чыккан жеринде өндүрүүнүн көлөмү мурдагыдай эле ИДӨнүн динамикасына олуттуу салым кошпойт.

Россияда экономикалык жагдайдын кыйла татаалдашы шартынын сакталып турушу акча которуулардын агылып кирүү көлөмүнө да таасир этүүдө, ушундан улам ички керектөө суроо-талабы мындан ары да басаңдашы ыктымал.

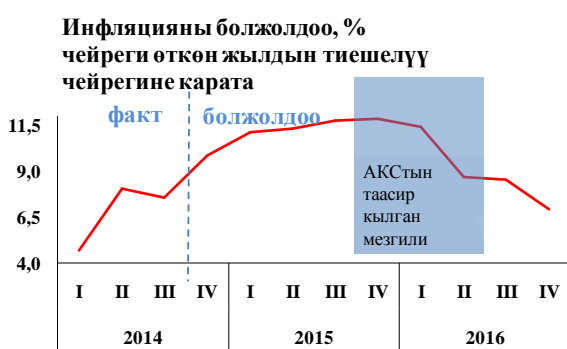
Кийинчерээк тышкы суроо-талаптын мындан ары калыбына келиши ички экономикалык өсүштүн ыкчамдашына өбөлгө түзөт.

Бул болжолдоо сценарийи боюнча Кыргыз Республикасынын экономикалык өсүш арымы 2014-жылы 4,0 пайыздан 3,3 пайызга, 2015-жылы 2,7 пайыздан 1,8 пайызга жана 2016-жылы 4,7 пайыздан 3,6 пайызга чейин төмөндөө жагына карай кайра каралган.

Инфляция

Азык-түлүк товарларына болгон дүйнөлүк баа төмөндөгөн динамикада сакталат. Тамак-аш азыктарына болгон дүйнөлүк баа кароого алынган келечекте болжолдоолорго караганда төмөн болушу күтүлөт. Орто мөөнөткө каралган келечекте улам басаңдаган сомдун алмашуу курсунун инфляциялык басым көрсөтүүсү сактала тургандыгы күтүлүүдө. Кыска мөөнөткө каралган мезгил аралыгында Кыргызстандын Бажы бирлигине кириши менен байланышкан инфляциялык күтүүлөрдүн таасир этиши сакталат. Ошентип, 2014-жылдын акырына карата инфляция жылдык мааниде мурда болжолдонгон 10,6 пайыз деңгээлинин ордуна 10,9 пайызды түзөт. Орто мөөнөткө каралган келечекте инфляцияга баа берүүлөр да жогорулоо жагына карай кайра каралган. Инфляциянын жаңы болжолу орточо алганда 2015–2016-жылдары тиешелүүлүгүнө жараша 11,5 жана 8,8 пайызды түзөт.

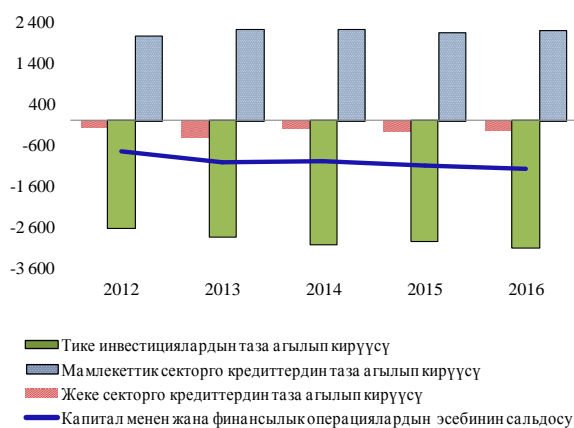
40-график. Инфляцияны болжолдоо

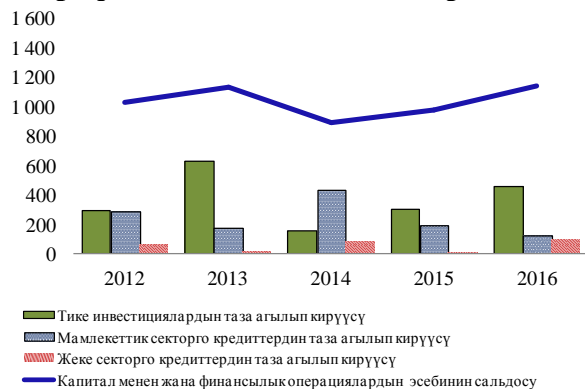
Төлөм тендеми

2014-жылдын жыйынтыгы боюнча күндөлүк

41-график. Күндөлүк операциялар эсеби

42-график. Төлөм тендемин каржылоо

операциялар эсебинин тартыштыгы ИДӨгө карата 13,6 пайыз деңгээлинде болушу күтүлөт, ал өткөн жылдын деңгээлинен 0,9 пайыздык пунктка төмөн (кошумча эсептөөлөрдү эсепке алуусуз күндөлүк эсептердин тартыштыгы ИДӨгө карата 18,7 пайызды түзөт).

Отчеттук жыл ичинде кошумча эсептөөлөр көлөмүнүн кыскарышы экспорттук сунуштоолордун жалпы көлөмүн 15,5 пайызга төмөндөшүн шарттайт (2 365,4 млн. АКШ долларына чейин). Кошумча эсептөөлөрдү эсепке алуусуз экспорттун динамикасы негизги соода өнөктөш өлкөлөрүндө¹ экономиканын басаңдашынан, Бажы бирлигине кирген өлкөлөрдүн аймагына товарларды алып кирүү эрежесин катуулатуудан, ошондой эле бир катар ички жагымсыз факторлордон² улам тышкы суроо-талаптын төмөндөшү менен аныкталат, мунун натыйжасында кошумча эсептөөлөрдү эсепке алуусуз экспорт 2,8 пайызга төмөндөйт (1 990,5 млн. АКШ долларына чейин). Мында алтын кенин иштеп чыгаруучу компаниялардын туруктуу иш алып баруусу алтынды экспортко сунуштоону 4,9 пайызга көбөйтүүгө мүмкүндүк берет (773,2 млн. АКШ долларына чейин)³.

Өтүп жаткан жылдын тогуз айынын жыйынтыгы боюнча орун алган тенденцияны, ошондой эле импорттун кымбатташынан (негизинен сомдун алмашуу курсунун нарксызданышынын эсебинен) улам ички суроо-талаптын мындан ары төмөндөшү ыктымалдыгын эске алуу менен 2014-жылдын төртүнчү чейрегинде, бүтүндөй 2014-жыл боюнча энергия продукттарын жана керектөө товарларынын келип түшүүсүнүн кыскарышы болжолдонот, бул импорттун 5,4 пайызга төмөндөшүнө таасир этет.

Ошентип, 2014-жылдын жыйынтыгы боюнча соода балансынын тартыштыгын 4,6 пайызга көбөйтүү болжолдонууда (кошумча баа берүүнү эсепке алуусуз соода тартыштыгын 6,9 пайызга төмөндөтүү күтүлөт).

Эмгек мигранттары келген өлкөлөрдүн⁴ экономикасынын болжолдонгон басаңдашын эске алуу менен, ошондой эле орус рублинин алмашуу курсунун кыйла нарксызданышынан улам жеке трансферттердин таза агылыгы кириши 1,2 пайызга төмөндөшү күтүлөт. Ушуну менен бирге эле мамлекеттик секторго

¹ 2014-жылы Россия Федерациясынын экономикасынын 0,5 пайызга өсүшү, Казакстан – 4,5 пайызга өсүшү күтүлүүдө.

² Аба-ырайынын кургакчыл болуп суу аз болгондуктан, айыл чарба продукцияларын жана электр энергиясын экспорттоонун кыскарышы болжолдонууда.

³ Дүйнөлүк баа тр. унция үчүн 1 271,0 АКШ доллар деңгээлинде орточо сакталган жана 2014-жылы Кумтөрдө алтынды өндүрүүнү 590 миң унций деңгээлинде камсыздаган шартта.

⁴ 2014-жылы Россия экономикасынын 0,5 пайызга басаңдашы болжолдонууда.

акча гранттарынын агылып кирүү көлөмүнүн көбөйүшү болжолдонууда, бул бүтүндөй алганда расмий трансферттердин келип түшүүсүн 35,7 пайызга өсүүгө таасир этет. Анын жыйынтыгында, 2014-жылы 2 243,2 млн. АКШ доллар номиналдык көлөмү менен күндөлүк трансферттердин 0,2 пайыз деңгээлинде таза агылып кирүүсү күтүлөт.

Мурда калыптангандай, күндөлүк эсептердин тартыштыгын каржылоо финансылык эсеп боюнча капиталдын агылып киришинин эсебинен, биринчи кезекте тышкы карыз алуулардын 507,8 млн. АКШ доллар деңгээлинде (анын ичинде мамлекеттик секторго 430,7 млн. АКШ доллар өлчөмүндө, жеке секторго 77 млн. АКШ доллар) таза келип түшүүсүнүн жана тике чет өлкө инвестицияларынын (151,4 млн. АКШ доллар) эсебинен ишке ашырылат.

Натыйжада, төлөм теңдеминин жалпы сальдосу 161,7 млн. АКШ доллар деңгээлинде терс түптөлөт. Улуттук банктын камдык активдерин жабуу деңгээли коопсуз деңгээлде сакталат (импорттун 3,9 айы).

2015-жылы Кыргыз Республикасынын Бажы бирлигине кириши, төлөм теңдеминин абалын аныктоочу негизги фактордон болмокчу.

Кароого алынган мезгил ичинде импорттук берүүлөргө караганда (2,5 пайызга төмөндөө) экспорттук келип түшүүлөрдүн (8,1 пайызга төмөндөө) алдыга озгон төмөндөшү менен шартталган өлкөнүн соода балансы абалынын начарлашы болжолдонууда. Ушуну менен бирге эле кошумча эсептөөлөрдү эсепке алуусуз 0,2 пайыз деңгээлинде экспорттун төмөндөшү күтүлөт.

Кошумча эсептөөлөрдү эске алуу менен экспорт көлөмүнүн төмөндөшү көбүнчөсү Тажикстан Республикасына мунай заттарын реэкспорттоо жана “алып сатарлар” соода жүргүзүүсү боюнча кошумча баа берүүлөр көлөмүнүн төмөндөшүнөн улам шартталат (бүтүндөй алганда 187,4 млн. АКШ доллар). Мындан тышкары, алтындын болжолдонгон баасынын төмөндөшү баалуу металлдар экспортунун жалпы көлөмүн орточо алганда 5,9 пайызга кыскарышына алып келет. Ушуну менен бирге Бажы бирлигине кирүү, алтынды жана кошумча эсептөөлөрдү эсепке алуусуз, эң башкысы айыл чарба продукцияларын жана тигилген кийим-кече продукцияларын берүүнүн көбөйүшү менен камсыздалган экспорттун орточо алганда 3,7 пайызга өсүшүнө өбөлгө түзөт.

Кароого алынган мезгил ичинде импорт көлөмүнүн 2,5 пайызга төмөндөшү күтүлөт. Бажы бирлигине киргенден кийин тарифтик чендердин¹ деңгээлин жогорулатуунун натыйжасында, импорттун кымбатташынын эсебинен алыскы чет өлкөлөрүнөн импорттук берүүлөр 7,7 пайызга кыскарышы болжолдонууда. Ушуну менен бирге эле алыскы чет өлкөлөрүнөн импорттук келип түшүүлөрдүн төмөндөшү Бажы бирлигине кирген өлкөлөрдөн берүүлөр менен бир бөлүгү компенсацияланат, бул энергия продукттарын берүү көлөмүн көбөйтүү менен катар эле КМШ өлкөлөрүнөн импорттун 2,6 пайыз деңгээлинде өсүшү күтүлөт.

Россия Федерациясынын экономикасынын өсүш арымынын болжолдонуп жаткан солгундашы, ошондой эле орус рублинин баасынын олуттуу арымда түшүүсү жеке трансферттердин 1,4 пайызга төмөндөшүнө негизги факторлору болот. Ушуну менен катар эле расмий сектор тарабынан алынган акчалай гранттардын азайышы “күндөлүк трансферттер” статьясы боюнча таза агымынын 4,0 пайызга кыскарышын шарттайт.

Ошентип, 2015-жылы күндөлүк эсептин тартыштыгы ИДӨгө карата 17,5 пайыз деңгээлинде болжолдонот (кошумча эсептөөлөрдү эске алуусуз ИДӨгө карата 21,3 пайыз деңгээлинде).

Күндөлүк эсептин тартыштыгын каржылоо капитал менен операциялар эсеби боюнча 371,5 млн. АКШ доллар² өлчөмүндө агылып кирүүнүн, орточо алганда 301,1 млн. АКШ доллар деңгээлинде тике чет өлкө инвестициялардын жана 161,1 млн. АКШ доллар деңгээлинде кредиттердин таза агылып киришинин эсебинен ишке ашырылат.

Бүтүндөй алганда, 2015-жылы жалпы төлөм теңдеми 118,9 млн. АКШ доллар өлчөмүндө терс түптөлүшү күтүлөт. Товарлар менен кызмат көрсөтүүлөрдүн импорттун жабуу үчүн камдык активдердин деңгээли коопсуз деңгээлде болжолдонууда (импорттун 3,6 айы).

2016-жылы күндөлүк операциялар эсебинин андан ары начарлашы күтүлөт (ИДӨгө карата 19,7 пайыз).

¹ КРУБ баа берүүсү боюнча Бажы бирлигине кирбеген өлкөлөрдөн импортко бажы чендерин жогорулатуу, алыскы чет өлкөлөрүнөн импорт көлөмүн 2015-жылы 7,4 пайызга кыскартууга алып келиши мүмкүн. Кийим, бут кийим, эт жана эт азыктары, чоюн, болот жана алюминий конструкциялары, медикаменттер, чоюн, болот, жеңил автоунаалар, жыгач устундары сыяктуу ири товарлар позициясынын келип түшүүсүнүн кыскарышы болжолдонууда.

² Бажы бирлигине кирүүгө байланыштуу чек араларды жабдуу үчүн Бажы бирлигине кирген өлкөлөрдөн 300 млн. АКШ доллар өлчөмүндө гранттын келип түшүүсү күтүлөт.

Импорт көлөмүн 1,6 пайызга¹ көбөйтүү, аны менен катар экспорттук берүүлөрдүн көлөмүн 4,3 пайызга² кыскартуу соода тартыштыгынын өсүшүн 5,8 пайызга аныктайт (3 180,7 млн. АКШ долларына чейин).

Россия Федерациясынын жана Казакстан Республикасынын экономикаларынын өсүш арымдарын калыбына келиши жана орус рублинин алмашуу курсунун турукташуусу 2016-жылы жеке трансферттердин түшүү көлөмүнө оң таасир этет, ал 2,0 пайызга өсүп, 2 141,2 млн. АКШ доллар өлчөмүнө жетет.

Инвестициялардын агылып киришинин 457,3 млн. АКШ долларына чейин көбөйүшү, ошондой эле 221,4 млн. АКШ доллар өлчөмүндө кредиттердин келип түшүүсү финансылык эсеп боюнча келип түшүүлөрдүн негизги суммасын камсыздайт.

Төлөм теңдеминин жалпы сальдосу 2016-жылдын жыйынтыгы боюнча 54,4 млн. АКШ доллар өлчөмүндө терс түптөлөт. Камдык активдер товарлар менен кызмат көрсөтүүлөрдүн келечектеги импортунун 3,5 айын жабат.

Кыргыз Республикасынын төлөм теңдеминин иштелип чыккан болжолдоолорунда 2014–2016-жылдар аралыгында төмөнкү тобокелдиктер сакталат:

- «Кумтөр» алтын кенин иштетүү боюнча иштер үзгүлтүккө учурашы мүмкүн;
- алтынга жана мунайга дүйнөлүк баалардын өзгөрмөлүүлүгү;
- соода өнөктөш өлкөлөрүндө экономикалык жагдайдын өзгөрүшү;
- мамлекеттик секторго пландалган чет өлкө кредиттеринин көлөмүнүн толук түшпөй калышы;
- негизги соода өнөктөш - өлкөлөрү менен соода жүргүзүү шарттарынын өзгөрүшү;
- негизги соода өнөктөш - өлкөлөрүнүн алмашуу курстарынын өзгөрмөлүүлүгү.

¹ Импорт көлөмүнүн өсүшү, болжолдоолор боюнча КМШ өлкөлөрүнөн берүүлөрдүн 4,5 пайызга өсүшү менен камсыздалат, ошол эле учурда алыскы чет өлкөлөрүнөн импорт көлөмү 1,8 пайызга төмөндөйт.

² Негизинен, алыскы чет өлкөлөрүнө берүүлөрдүн эсебинен 14,1 пайызга төмөндөө (экспортту Бажы бирлигине кирген өлкөлөргө кайра багыттоонун эсебинен); КМШ өлкөлөрүнө экспорт көлөмү 4,5 пайызга өсөт. Кошумча эсептөөлөрдү эске алуусуз экспорт 0,4 пайызга көбөйөт.